

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки

УДК

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

_____ Світлана ГУТКЕВИЧ

«___» _____ 2022 р.

«___» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка»
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
на тему: «Вплив світової торгівлі на внутрішній ринок України»

Виконав

здобувач 4 курсу, групи МЕ 4-6

Пільщик Ілля Сергійович

Керівник д.е.н., проф.

_____ Сафонов Юрій Миколайович

Рецензент

Я як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____

Київ – 2022 р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки й управління

Кафедра міжнародної економіки
Освітній ступінь-бакалавр
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри_____

«__» _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА**

Пільщикова Іллі Сергійовича
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи

«Вплив світової торгівлі на внутрішній ринок України вплив»

Керівник роботи

Сафонов Юрій Миколайович, доктор економічних наук, професор.

Тема затверджена наказом інституту від «31» 01. 2022року №80-КС

2. Строк подання здобувачем освіти роботи 10.06.2022

3. Інформаційна база

Наукові статті, монографії, офіційні публікації міжнародних організацій,
Інтернет-джерела, дані Міністерства економіки України.

4. Зміст основних положень роботи

Розділ 1 Теоретичні основи розвитку світової торгівлі

Розділ 2 Розвиток світової торгівлі та шляхи вдосконалення

5. Дата видачі завдання_ 01.09.2021

6. Календарний план виконання дипломної роботи

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I -го розділу	24.02.2022	Виконано
Підготовка II -го розділу	18.04.2022	Виконано
Завершення написання роботи	27-29.04.2022	Виконано
Передзахист кваліфікаційних робіт	16-17.05.2022	Виконано
Здача готової роботи	10.06.2022	Виконано

Здобувач _____ / _____ /
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник _____ / _____ /
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Реферат

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: «Вплив світової торгівлі на внутрішній ринок України»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 7 таблиць, кількість використаних джерел-58.

Ключові слова: торгівля, світова торгівля, внутрішній ринок України, стратегія розвитку, антикризовий концептуалізм.

Мета і завдання роботи. Метою бакалаврської роботи є узагальнення теоретичних основ розвитку світової торгівлі, здійснити аналіз світової торгівлі та її вплив на внутрішній ринок України, визначити шляхи вдосконалення світової торгівлі, як ефективної форми впливу на внутрішній ринок України.

Основні завдання кваліфікаційної роботи:

- розглянуто та зроблено спробу систематизації історію розвитку світової торгівлі;
- розглянуто стратегії розвитку світової торгівлі та співпраця внутрішнього ринку України з світовим;
- представлено хронологію світових фінансових криз та забезпечення антикризових заходів для України, а також зроблено огляд впливу пандемії на світову торгівлю й економіку України.

Предметом роботи є розвиток світової торгівлі та її вплив на внутрішній ринок України.

Об'єктом роботи є світова торгівля та внутрішній ринок України.

Методи аналізу: логіко-порівняльний - для обґрунтування основних способів розвитку світової торгівлі та впливу на внутрішній ринок України, системно-структурний- для підготовки та обґрунтування рішень стосовно завдання, морфологічний-при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження, статичний метод.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи розвитку світової торгівлі.....	5
1.1 Історія розвитку світової торгівлі.....	5
1.2 Фактори розвитку світової торгівлі.....	13
1.3 Продуктивні форми розвитку світової торгівлі.....	31
Висновки до розділу I.....	44
РОЗДІЛ II. Розвиток світової торгівлі та шляхи вдосконалення.....	46
2.1 Оцінка розвитку світової торгівлі та її вплив на внутрішній ринок України.....	46
2.2 Стратегії розвитку світової торгівлі-співпраця України.....	54
2.3 Світовий та внутрішній ринок: антикризовий концептуалізм.....	61
Висновки до розділу II.....	73
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	75
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

В умовах кризи, виникає необхідність удосконалення підходів щодо реформування економіки та інституціональних структур, які є складовими економічної сфери. Провідні економіки світу фокусують увагу на розвитку світової торгівлі. Найпривабливішими для економіки країн є забезпечення доступу до трудових та фінансових ресурсів, їх швидке освоєння, модернізація та реконструкція виробництва, прискорена комерціалізація; адаптація національного виробництва до умов світового ринку; розвиток співробітництва у сфері послуг у формах лізингу, інжинірингу, консалтингу.

Актуальність. Розвиток світової торгівлі та її вплив на внутрішній ринок України є актуальним вже протягом довготривалого періоду часу. Світова торгівля сприяє залученню та використанню іноземного капіталу є одночасно і засобом виходу держави із самоізоляції, а введення її до системи міжнародного ринку праці, розподілу фінансів й ресурсів, модернізація економічних систем, впровадження інновацій. Кінцева мета розвитку світової торгівлі та співпраці з внутрішнім ринком України максимально позитивно впливає на внутрішній економічний клімат країни, сприяє залучення фінансових й технологічних ресурсів.

Об'єктом роботи є світова торгівля та внутрішній ринок України.

Предметом роботи є розвиток світової торгівлі та її вплив на внутрішній ринок України.

Завдання: узагальнити теоретичні основи розвитку світової торгівлі, здійснити аналіз світової торгівлі та її вплив на внутрішній ринок України, визначити шляхи вдосконалення світової торгівлі, як ефективної форми впливу на внутрішній ринок України.

Методи аналізу: логіко-порівняльний - для обґрунтування основних способів розвитку світової торгівлі та впливу на внутрішній ринок

України, системно-структурний- для підготовки та обґрунтування рішень стосовно завдання, морфологічний- при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

1.1 Історія розвитку світової торгівлі

Історія світової торгівлі сягає більше 2000 років, але Світова торгівля – це не інше обмін, продаж товарів, але й обмін культурними, науковими цінностями й здобутками.

Світові історики й економісти виділяють декілька етапів історії розвитку світової торгівлі:

Перший етап міжнародної торгівлі (кін. XV – перша половина XIX ст.), міжнародних інвестицій (друга половина XIX – перша половина XX ст.), міжнародної інтеграції (50-ті – 80-ті роки XX ст.) і глобалізації (с кінця 80-х років XX ст.). Така періодизація передбачає послідовне виділення етапів в залежності від домінування форми міжнародних економічних відносин. По іншому бачать періодизацію розвитку міжнародної торгівлі Такаші Н. , Рівера-Батіз О. За їх думкою, комерційна ера починається з 1500 і триває до 1850 р., ера експансії (1850 – 1914 рр.), ера концесій (1914 – 1945 рр.), ера національних держав (1945 – 1970 рр.), ера глобалізації (з 1970 р по теперішній час). Особливістю першого етапу розвитку міжнародної торгівлі є вивезення товарів, тобто експорт товарів, вироблених на національній території. У сфері регулювання міжнародних торговельно–економічних відносин цей етап характеризується зародженням політики фритредерства — свободи торгівлі та невтручання держави у підприємницьку діяльність, основним прихильником якої є Великобританія. Одним з найпопулярніших інструментів політики фритредерства було зниження мита на товари у взаємній торгівлі, що сприяло збільшенню вивезення англійських товарів

за кордон. Так, митна реформа була проведена у туманному Альбіоні у 20-х роках XIX ст., а до середини сторіччя фритредерство перемогло вже повністю: скасовано законодавчі обмеження на імпорт зерна, сировини, промислових товарів; ліквідовано інші протекціоністські обмеження. У деяких європейських країнах (Німеччина, Франція та ін.) і Росії також з'явилися тенденції до фритредерства, однак навіть у середині XIX ст. ця концепція не стала зовнішньоторговельною політикою всіх країн. У більшості, як і раніше, панував протекціонізм — економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції. В цілому на даному етапі розвитку світової торгівлі протекціонізм мав захисний характер у країнах Західної Європи та США, охороняючи їх національну економіку від конкуренції з розвинутішою промисловістю Великобританії.

II етап характеризується такими основними чинниками:

- науково-технічний прогрес у виробництві товарів, який забезпечив зниження ваги одиниці товару, підвищення якості збереження продукції під час транспортування (консервування, заморожування);

- подальше вдосконалення транспортних шляхів (збільшення до 1900 р. загальної довжини залізничних шляхів майже в 100 разів порівняно з 1840 р.

- завершення будівництва Панамського каналу, що з'єднав найкоротшим шляхом (Атлантичний і Тихий океани);

- динамічний розвиток промислового виробництва у найбільш розвинутих країнах.

Основною особливістю розвитку міжнародної торгівлі на цій стадії стає вивезення капіталу, що забезпечував як збільшення експорту товарів, так і захоплення вигідних ринків збуту та джерел сировини. Поява монополій на світовому ринку супроводжується гострою конкурентною

боротьбою. Цей період став початком формування транснаціональних корпорацій, міжнародних монополій.

Наступною особливістю розвитку міжнародної торгівлі цього періоду є також те, що переважна частина світового товарообороту припадала на взаємний товарооборот між невеликою кількістю індустріально розвинутих країн, жителі яких становили незначну частину населення земної кулі. Так, напередодні Першої світової війни 11 найбільш розвинутих країн (Великобританія, Німеччина, Франція, США, Італія, Японія, Бельгія, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Канада) забезпечували понад 55 % світового експорту, в той час як їх населення становило лише 20%.

Якщо на попередньому етапі розвитку міжнародної торгівлі темпи зростання світового експорту випереджали темпи промислового розвитку країн, то зараз навпаки — темпи зростання промисловості в країнах випереджають аналогічний показник із зовнішньоторговельного обороту. Це було зумовлено появою нових галузей промисловості. За останнє десятиріччя цього етапу (1904—1914 рр.) темпи зростання світової торгівлі уповільнюються, що передусім пояснюється особливостями регулювання зовнішньої торгівлі країн, а саме: посиленням протекціоністських тенденцій, зумовлених зростаючим впливом монополій на зовнішньоекономічну політику своїх держав. При цьому характер протекціонізму змінюється — із захисного він перетворюється на наступальний, тобто спрямований на захист національного виробництва. Особливо активно ця політика застосовується в США, Німеччині, Японії.

III етап- деякі фахівці називають «мертвим», або «чорним» періодом у розвитку міжнародної торгівлі. Чверть сторіччя (1914— 1939 рр.), що тривав цей етап, позначені подіями Першої світової війни та її руйнівними наслідками для економік європейських країн, економічними

кризами 1920—1921 рр. та 1929—1933 рр., початком формування двох світових систем господарства (капіталістичної системи та соціалістичної).

Основні особливості та риси цього етапу можна охарактеризувати таким чином:

- довготермінове і глибоке порушення міжнародних торговельно-економічних зв'язків, зумовлених наслідками світової війни та революції;
- значне скорочення світового товарообороту внаслідок загальних несприятливих економічних і політичних умов, що спричинили як падіння фізичного обсягу торгівлі, так і зниження світових цін (середньорічний приріст обсягів виробництва індустріально розвинутих країн становив приблизно 2 %, що вдвічі менше, ніж у 1889—1913 рр.; у 1937 р. обсяг світової торгівлі був у 2 рази нижчим за передкризовий 1929 р.; на початку Другої світової війни експорт був майже у 1,5 рази меншим ніж у 1913 році;
- незмінність товарної структури світового товарообороту (основними товарами залишились сировина, продовольство та паливо, частка яких сягала 60% світового експорту);
- різке коливання обсягів товарообороту міжнародної торгівлі, зумовлене економічними кризами. Ускладненню міжнародної торгівлі сприяли також особливості Державного регулювання, а саме: посилення митного протекціонізму та розпад існуючої міжнародної валютної системи, що призвело до виникнення окремих валютних блоків. Останні являли собою валютні угруповання країн, що створювались для забезпечення валютно-економічного пріоритету тієї країни, яка очолювала цей блок, шляхом прикріплення валют країн-учасниць до її валюти. Так, у 1931 р. стерлінговий блок на чолі з Великобританією єднав практично всі країни імперії та ряд держав тісно пов'язаних з нею економічно (Єгипет, Ірак, Португалія). Пізніше до нього приєдналися Швеція, Норвегія, Данія,

Японія, а згодом — Німеччина та Іран. Всього до блоку входило 22 країни. Курс національних валют країн-учасниць перебував у залежності від фунта стерлінгів, а стосовно долара і валют країн, що не входили до блоку. Стерлінговий блок у цей період мав найбільший вплив. У 1933 р. був створений доларовий блок, до складу якого ввійшли США, Канада та майже всі країни Латинської Америки. У цьому ж році група країн, що дотримувалась золотого стандарту (Франція, Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, а згодом — Італія та Польща), утворили золотий блок, який, однак, розпався у 1936 р. внаслідок введення країнами валютних обмежень та фактичної відмови від золотого стандарту під тиском кризових процесів.

Згортанню міжнародної торгівлі сприяло також введення Великобританією в 1932 р. системи пільг (преференції), механізм якої полягав у тому, що одна країна або група країн встановлюють особливе пільгове (преференційне) мито на товари, яке не поширюється на товари інших країн. Ця система застосовувалась Великобританією, а згодом й іншими країнами для отримання дешевої сировини та продовольства з економічно залежних країн. Преференції широко використовувались у торгівлі з країнами, що входили до валютних блоків.

IV, повоєнний, етап розвитку міжнародної торгівлі отримав ще назву «золотого» — саме в цей період було досягнуто 7 % щорічного приросту світового експорту. В цей період міжнародна торгівля розвивалась під впливом таких середовищних чинників:

—розпад колоніальної системи, який почався після Другої світової війни: за 30 повоєнних років політичну незалежність завоювали більше ніж 100 колишніх колоній і напівколоній, а повна ліквідація колоніальної системи закінчилась у середині 70-х років падінням останньої і найстарішої колоніальної Португальської імперії;

– початок формування регіональних економічних інтеграційних угруповань: Рада економічної взаємодопомоги — міжурядова економічна організація соціалістичних країн Європи, 1947 р.; Бенілюкс — економічний союз Бельгії, Нідерландів та Люксембургу, 1958 р.; Європейська Асоціація вільної торгівлі — торговельний блок семи західноєвропейських країн (Австрія, Великобританія, Данія, Норвегія, Португалія, Швейцарія та Швеція), 1956 р.; Європейська економічна спільнота (ЄЕС) — державне об'єднання шести європейських держав (Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург), створене з метою формування спільного ринку шляхом ліквідації митних тарифів і проведення спільних заходів в економічній та соціальній сферах), 1957 р.; Організація американських держав — універсальна організація латиноамериканських республік (Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Домініканська Республіка, Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Мексика, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Сальвадор, Уругвай, Чилі, Еквадор), під егідою США, 1948 р. — затвердження статуту; Організація держав Центральної Америки — об'єднання Гватемали, Гондурасу, Коста-Ріки, Нікарагуа, Сальвадору з метою політичного, економічного та культурного зближення, 1951 р.; Ліга арабських держав, 1945 р. — організація арабських країн зі сприяння економічним, політичним та культурним зв'язкам між країнами-учасницями — Йорданія, Ірак, Ємен, Ліван, Лівія (з 1953 р.), Марокко (з 1958 р.), Об'єднана Арабська Республіка, Саудівська Аравія, Судан (з 1956 р.), Туніс (з 1958 р.); Асоціація держав Південної-Східної Азії (АСЕАН), куди увійшли Індонезія, Малайзія, Таїланд, Сінгапур, Філіппіни (1967 р.) — поява глобальних міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).

Особливістю цього етапу є достатньо високі темпи приросту світового

товарообороту і швидше, ніж після Першої світової війни, відновлення як національних економік, так і зовнішньоекономічних зв'язків. Наприклад, за 20 років, починаючи з 1950 р., обсяг світового експорту збільшився майже в 5 разів, а в індустріально розвинутих країнах — у 7,5 рази.

На цей період припадає і посилення позицій ФРН, Японії, Італії та Канади на світових товарних ринках (особливо в експортуванні готової продукції) та зменшення, відповідно, частки США, Великобританії та Франції в світовому експорті. Спостерігається також послаблення позицій країн, що розвиваються, на світовому ринку: їх частка в експорті знизилась з 33,7 % в 1950 р. а з часом ця частка стала 20,6% у 1970 р.

У сфері регулювання світової торгівлі ці роки позначені розширенням державного впливу на розвиток зовнішньої торгівлі та перехід від жорсткого протекціонізму до політики лібералізації економічних зв'язків. Після Другої світової війни і впродовж 50-х років у більшості індустріально розвинутих країн зберігається і навіть посилюється централізована державна система регулювання зовнішньої торгівлі, створена ще в довоєнні роки або під час війни.

Основним інструментом зовнішньоторговельних політик країн стали митно-тарифні заходи. У цей період (з 1947 по 1967 р.) пройшло шість раундів багатосторонніх торговельних переговорів між країнами — членами Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ), які були присвячені виключно обговоренню питань зниження митних тарифів. Преференційні митно-тарифні заходи почали широко застосовуватися і в межах інтеграційних угруповань, що динамічно розвиваються, — ЄЕС

(Європейське Економічне Співробітництво), АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії), РЕВ (Рада Економічної Взаємодопомоги).

П'ятий, сучасний, етап розвитку міжнародної торгівлі характеризується такими чинниками міжнародного середовища, як

посилення міжнародної конкуренції, зміцнення існуючих і поява нових інтеграційних угруповань, індустріалізація більшості країн, що розвиваються, проблема заборгованості як цих країн, так і постсоціалістичних економік. До інших суттєвих особливостей розвитку міжнародної торгівлі на сучасному етапі слід віднести:

– поширення усталених і довгострокових відносин між постачальниками та покупцями і збільшення питомої ваги внутрішньофірмових поставок всередині транснаціональних корпорацій; майже 30 % взаємної торгівлі промислово розвинутих країн припадає на внутрішньофірмові поставки міжнаціональних корпорацій;

– посилення конкуренції між країнами Тріади. Порівняно з попереднім етапом розвитку міжнародної торгівлі позиції США, Великобританії, Франції та Італії дещо похитнулись порівняно з успіхами Японії на зарубіжних ринках.

У сфері регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин на сучасному етапі чітко окреслені три домінантні процеси:

– уніфікація правил торгівлі, яка відбувалась під егідою ГАТТ, а згодом системи ГАТТ–ВТО та інших міжнародних організацій — Ради митного співробітництва, Міжнародної торговельної палати, ЮНСІТРАЛ;

– лібералізація торговельних режимів у більшості країн, причому не тільки за домовленостями у межах системи ГАТТ–ВТО, а й відповідно до окремих програм за підтримкою МВФ: Португалія (1970—1980 рр.), Іспанія (1970—1980 рр.), Туреччина (1970—1984 рр.), Греція, Ізраїль, Корея, Нова Зеландія, Філіппіни, Сінгапур, Пакистан, Аргентина, Бразилія, Перу, Чилі;

– неопротекціонізм: перехід до переважно нетарифних і завуальованіших інструментів захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. Це пов'язано з тим, що після восьми раундів багатосторонніх переговорів у

ГАТТ більшість ставок, мита стали конвенційними, ліберальнішими та незабезпечуючими необхідний (або бажаний) рівень захисту. [1, с. 366], [51, 670с.]

Отже країни що розвиваються в основному залишаються постачальниками сировини, продовольства і порівняно простих виробів готової продукції на світовий ринок. Однак темпи росту торгівлі сировиною помітно відстають від загальних темпів росту світової торгівлі. Таке відставання обумовлюється виробництвом заміників сировини, більш ощадливим використанням, поглибленням його переробки.

1.2 Фактори розвитку світової торгівлі

Світова торгівля з середини ХХ ст. і по теперішній час розвивається під впливом несприятливих і сприятливих факторів.

Несприятливий вплив на світову торгівлю спричиняють численні військові конфлікти, економічні блокади, спалахи протекціонізму, структурні та циклічні кризи. Так, циклічна криза 1974-1975 рр. привела до істотного скорочення товарообігу. У 2008 р оборот міжнародної торгівлі, за даними СОТ, становив 16200000000000 дол. У 2009 р в розпал глобальної економічної кризи СОТ зафіксувала рекордний за 65 років спад світової торгівлі - на 12% (світовий ВВП знизився на 2,5%). Це найгірший показник з 1945 р.

Значний вплив на економіку країн і світову торгівлю надають сприятливі фактори, до яких належать наступні:

1. Високі темпи зростання світового виробництва, особливо в період з 1950 по 1974 р Третя чверть ХХ ст. співпала із підвищувальною фазою довгого "кондратьєвського циклу". Надалі зростання світового господарства сповільнюються, знижуються і темпи приросту світового

товарообігу. В цілому за період з 2005 по 2012 р світовий експорт зростав у середньому на 3,5%, а світовий ВВП - на 2,5%.

Посткризове відновлення світової економіки суттєво збільшило світовий експорт на 14% у 2010 р. Однак міжнародна статистика зафіксувала в 2015 р. приріст і світового ВВП, і світової торгівлі на рівні 2,5%.

2. Вплив науково-технічної революції, що розвинулася з кінця 1940-х рр. Не тільки призвела до появи нових товарів, послуг і технологій, а й підвищенню їх якості, сприяє зростанню продуктивності праці, обсягу виробництва, поява транспортної та інформаційної революції.

3. Діяльність Транснаціональних корпорацій - основна експорту й імпорту товарів, послуг і технологій. Вони контролюють майже 2/3 міжнародної торгівлі, із яких 1/3 припадає на внутрішньофірмові поставки. Основу їх діяльності становлять прямі іноземні інвестиції, але ТНК використовують комплексні форми проникнення на зарубіжні ринки, які іноді позначають терміном *lifrexding* (li - ліцензування, fr - франчайзинг, ex - товарний експорт, di - прямі інвестиції).

4. Міжнародні економічні організації діяльність яких непрямым чином сприяє міжнародній торгівлі, наприклад МВФ і Світовий банк. Функціонально прямо орієнтовані на зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі, найперше, ГАТТ / СОР, ЮНКТАД, Міжнародна торгова палата (МТП) та ін. Завдяки ГАТТ / СОР середньозважений рівень імпортних мит знизився з 65% в 1945 р до 2% на даний час.

5. Міжнародна економічна інтеграція - найпотужніший сприятливий фактор, що проявляється у зближенні і переплетенні національних господарств сусідніх країн, єдиних народногосподарських комплексів і проходить кілька послідовних стадій. Країни усувають відповідно митні

бар'єри у взаємній торгівлі, а потім можуть створювати спільний митний простір: проводити загальну зовнішньоторговельну політику і використовувати єдині митні мита та нетарифні обмеження. Інтеграційні процеси розвиваються у всіх групах країн і на всіх континентах, але особливо зрілі форми інтеграція придбала в європейському регіоні. На сьогодні на найбільші інтеграційні об'єднання країн - НАФТА, ЄС і АСЕАН - доводиться 32% світової торгівлі (2370000000000 дол., Або 13%; 2160000000000 дол., або 12%, і 5,6 трлн дол. , або 9% відповідно в 2019).

6. Розпад колоніальних імперій і соціалістичної системи господарювання призвів до розширення учасників світової торгівлі і до активізації їхніх торговельних зв'язків. Так, соціалістичні країни торгували головним чином один з одним, а сьогодні спектр країн нічим не обмежений.

7. Поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток нових форм міжнародної спеціалізації (зокрема, подетальної та функціональної) збільшує в міжнародній торгівлі частку напівфабрикатів. Таким чином, перш ніж готовий продукт буде проданий, він неодноразово пройде через світовий ринок у вигляді сировини і проміжної продукції.

8. Лібералізація торговельних режимів, що виразилася в зниженні загального рівня ввізних мит, зростанні відкритості національних ринків, виробленню загальних принципів і правил міжнародної торгівлі.

Зазначені фактори сприяли тому, що торгівля за темпами приросту товарообігу протягом усього післявоєнного періоду збільшила світове виробництво, стимулюючи розвиток світового господарства. Проте в цілому висока динаміка міжнародного обміну характеризувалася нерівномірністю: "золотим періодом" міжнародної торгівлі можна назвати 1950-1960-і рр., Друга ж половина 1970-х - перша половина 1980-

х, навпаки, характеризувалася уповільненням торгівлі, а в окремі роки навіть скороченням фізичного обсягу (наприклад, під час світової циклічної кризи 1974-1975 рр.). Крім того, спостерігаються нерівномірні темпи приросту міжнародної торгівлі в різних групах країн. Так, статистика виявила стагнацію міжнародної торгівлі в 2015-2019 р в країнах ЄС, як і в цілому по групі розвинених країн, на частку яких припадає понад половини світового товарного експорту. У той же час країни БРІКС показали найбільший його приріст 6,5%. За даними СОТ, оборот міжнародної торгівлі в 2015-2019 рр. виріс до 22,9 трлн дол.

Аналіз сучасного стану міжнародної торгівлі товарами й послугами дає можливість виділити основні тенденції та особливості її розвитку як в кількісному, так і в якісному відношенні. Лідером по обороту зовнішньої торгівлі та обсягом реального ВВП є Китай, який здійснює послідовні кроки по переходу від статусу економіки, що розвивається до розвиненої, від кількісного зростання до стійкого і якісного, що призводить до уповільнення темпів зростання торгівлі. У той же час для України більш характерна концепція наздоганяючого розвитку. В даний період 3/4 світового товарного експорту припадає на взаємну торгівлю трьох найбільш потужних центрів: Західна Європа, Північна Америка і Південно-Східна Азія. Між трьома центрами світової торгівлі нерідко виникають суперечності, торговельні та політичні конфлікти, застосовуються методи прихованого протекціонізму. Лідери окремих розвинених держав знижують ступінь відкритості національної економіки завдяки імпорту. Підтвердженням цьому служить вихід США з преференційної торговельної угоди між 12 країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону (транстихоокеанського партнерства) на початку 2017 р., який Президент Д. Трамп розцінював як «одну з головних загроз економіці США». Торгова політика відображає загальні тенденції з точки зору посилення негативних настроїв щодо глобалізації. Протягом 2016–

2019 рр. спостерігалось збільшення обмежень і прояв протекціоністських тенденцій в торговельній політиці країн G20 в більшій мірі на товарних ринках, ніж у сфері послуг. Замість того, щоб допомагати нужденним в цьому секторі національної економіки, закриття торгівлі скорочує робочі місця, знижує зарплату, нівелює важливі економічні можливості, завдає шкоди ланцюжку постачання і підвищує вартість багатьох основних товарів.

Змістом міжнародної торгівлі частіше стає «обслуговування» потреб «глобального виробництва» в рамках ТНК, і цей процес триватиме далі. На сьогодні більша ніж половина світової торгівлі готовою продукцією і третина всієї торгівлі здійснюється на базі довгострокових угод і контрактів науково-технічної, виробничої та збутової кооперації. Зняття бар'єрів у внутрішньо-регіональній торгівлі, зближення інвестиційного, податкового та іншого законодавства дають їх учасникам усі переваги великомасштабного виробництва, прямого доступу до сировинних і трудових ресурсів. В результаті об'єднання фінансових і науково-технічних можливостей учасників виробничі витрати знижуються, а продукція, в тому числі на експорт, стає більш конкурентоспроможною. Основними чинниками успішної міжнародної торгівлі є відкриття та розширення ринків; спеціалізація і кооперування міжнародного масштабу; вивезення капіталу, що стимулює зростання зовнішньої торгівлі та пов'язаний з постачанням засобів виробництва для підприємств, що створюються за кордоном; демографічний фактор, який впливає на глобальну торгівлю за допомогою формування окремих порівняльних переваг країн і зростання попиту на імпортовану продукцію.

Таким чином, роль міжнародної торгівлі й її значущість в господарських зв'язках визначається тим, що вона опосередковує практично всі види міжнародного поділу праці, поєднує всі країни світу в єдине господарське

ціле, дає поштовх розвитку підприємствам конкурентоспроможності продукції.

9. Висока інтеграція між економіками різних країн. Може призвести до розширення наслідків форс-мажорних ситуацій. Вплив епідемії вірусу COVID-19, яка розпочалася в Китаї, можна відчувати практично в будь-якій країні світу. Протягом наступного півріччя світова економіка буде перебувати в нестабільному стані у зв'язку із заходами з боротьби з пандемією, зокрема обмеженнями виробництва та споживання, вільного пересування світом. Значною мірою постраждає туристичний бізнес, буде суттєво зменшено обсяги міжнародних пасажирських перевезень. Карантинні заходи в умовах пандемії COVID-19 негативно позначилися на налагоджених глобальних ланцюжках поставки- це буде сприяти глобальній тенденції переходу від вільної зовнішньої торгівлі до політики протекціонізму. На сьогодні провідні світові компанії замислюються на трансформацією своєї стратегії щодо оптимізації ланцюжка поставок і локалізації виробництва з максимальною доданою вартістю. [4,с. 1-5].

Характерні риси сучасної світової торгівлі наступні:

1. Розвиток міжнародного переміщення факторів виробництва, насамперед у формах вивозу-ввозу капіталу, робочої сили і технології; зростання міжнародних форм виробництва на підприємствах, що розташовані в декількох країнах, найперше в межах транснаціональних корпорацій; економічна політика держав, що передбачає підтримку міжнародного руху товарів і факторів виробництва на двосторонній і багатосторонній основах; виникнення економіки відкритого типу в межах багатьох держав і міждержавних об'єднань. Прискорення розвитку МТТ після II світової війни (1899-1939 рр. експорт виріс у 3 рази, з 1945-1985 рр.— у 37 разів). 2. Переважне зростання зовнішньої торгівлі порівняно з загальними темпами господарського розвитку країн (наприклад, за 1990—

1995 р. ВВП США виріс на 31,4%, у той час як експорт – на 48,8%, імпорт – на 50,5%; у Японії зростання ВВП склало 13,2%, експорту – 53,1%, імпорт-37,1%,

3.Вирішальний вплив на розвиток МТ впливають фактори, що діють у сфері виробництва: структурні зрушення і циклічні коливання світового господарства.

4.Збільшення експортної квоти, що свідчить про зростаюче залучення країн у світову економіку, тому що експортна квота засвідчує, яка частка всієї зробленої продукції реалізується на світовому ринку. У деяких країнах цей показник перевищує загальносвітовий (17%) – наприклад, Німеччина, Франція, Великобританія.

В умовах посилення інтернаціоналізації господарського життя є тенденція до зростання імпортної квоти, що свідчить про зростаючий вплив на національні господарства процесів, що відбуваються на ринку.

5.Значні зміни географічної структури МТ під впливом економічних і політичних змін у світі в 90-х роках 20 століття. Провідна роль як і раніше належить промислово розвинутим країнам. У групі країн, що розвиваються (КР), також спостерігається яскраво виражена нерівномірність ступеня участі в МТТ. Знижується питома вага МТТ країн Близького Сходу, що пояснюється нестабільністю цін на нафту і загостренням протиріч між державами ОПЕК. Нестабільне зовнішньоторговельне становище багатьох країн Африки, що входять до групи найменш розвинутих. ПАР забезпечує 1/3 африканського експорту. Недостатньо стійке і становище країн Латинської Америки, тому що зберігається їх сировинна експортна орієнтація (2/3 експортних доходів їм приносять сировинні товари). Підвищення питомої ваги країн Азії в МТ було забезпечене високими темпами зростання економіки (у середньому 6% у рік) і переорієнтацією її експорту на готові вироби (2/3 вартості експорту). Таким чином, збільшення загальної частки цих країн у

МТТ забезпечується за рахунок . НІК Південно-Східної Азії (ПСА) і Китайської народної республіки. 6.Розширення торгівлі в рамках КР, що на даний час зростає швидше, ніж між промислово розвинутими країнами (ПРК). Збільшується товарообіг між КР і ПРК, а також між ПРК і країнами з перехідною економікою (КПЕ). Країни ПСА стали найбільшими торговельними партнерами США, Японії, Західної Європи. Країни ЄС збільшують торговельний оборот із країнами Східної Європи.

Співвідношення груп країн у світовому експорті: 70-72%-індустріальні країни.

24 – 26% – країни, що розвиваються (наприкінці 80-их рр. 20 ст. – 22%); 3,7% – країни з перехідною економікою, у тому числі країни СНД – 2,3% (наприкінці 80-их частка соціалістичних країн складала 6 – 8%). За статистикою МВФ у групи найбільших експортерів (більш 100 млрд. дол. у рік) входять США, Німеччина, Японія, Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Гонконг, Бельгія, Люксембург, Китай, Корея, Сінгапур, Тайвань, Іспанія. Основний потік МТ припадає на ПРК – 55%; 27% МТ ведеться між ПРК і КР; 7% – між КР; 5% – між КПЕ і всіма іншими країнами.

7.Швидке зростання міжнародної торгівлі товарами та послугами. Упродовж десятиліття 2014–2016 рр. експорт промислових товарів зріс із 8 до 11 трлн дол. США, а щорічні темпи зростання експорту сільськогосподарських товарів становили 5%. Загалом у цей період експорт сільськогосподарських товарів збільшився на 70%. Водночас вартість експорту палива та видобувної продукції зменшилася на 10%. Швидкими темпами зростає світовий експорт комерційних послуг. За 2 роки світовий експорт комерційних послуг зріс із 2,9 до 4,8 трлн дол. США.

8. Нерівномірність темпів зростання міжнародної торгівлі. До кінця 90-х років XX ст. міжнародна торгівля зростала швидкими темпами. Водночас зростання сповільнювалося під час декількох криз, які мали місце в цей період – валютної кризи в Мексиці (1994–1995 рр.), фінансової кризи в Азії у 1997 р. та ін. Темпи зростання міжнародної торгівлі ще прискорилися із початку 2000-х років і різко сповільнилися внаслідок світової економічної кризи 2008 р. У 2009 р. вартість світового експорту зменшилася на 12% проти попереднього року: на 22% знизився світовий експорт товарів і на 9% – експорт послуг. Із 2010 р. почалося відновлення темпів зростання світової торгівлі після кризи 2008 р.

Світовий товарний експорт у 2010 р. збільшився на 14%. Із 2012 р. спостерігалось сповільнення темпів зростання світової торгівлі, а в 2015 р. – скорочення обсягів торгівлі. Вартість світового товарного експорту в 2015 р. зменшилася на 13,5% унаслідок зміцнення курсу долара США і падіння цін на нафту. Середній курс долара США зріс на 13% відносно валют торговельних партнерів. Негативні тенденції тривали, й у 2016 р. вартість світового товарного експорту зменшилася до 15,46 трлн дол. США, що на 3,3% менше за значення відповідного показника у попередньому 2015 р. Вартість світового експорту комерційних послуг збільшилася лише на 0,1% у 2018 р.

9. Синхронізація динаміки світової торгівлі та світового ВВП, причому темпи зростання торгівлі характеризуються більшою волатильністю, ніж зростання ВВП. У 2015 р. темпи зменшення вартості світового товарного експорту становили 14%, а темпи зростання світового ВВП – 2,4% (натомість фізичні обсяги світового товарного експорту у 2015 р. зросли на 2,7%). У 2016 р. співвідношення темпів збільшення вартості 13 товарного експорту до темпів зростання світового ВВП було менше за одиницю (0,6). Середньосвітовий показник відношення зовнішньої торгівлі до ВВП упродовж 2014–2016 рр. знизився з 60,6 до 56,4%. У

країнах ЄС цей показник залишався в невеликому інтервалі 82,1–83%. Серед країн ЄС доцільно виокремити Угорщину та Чехію, відношення зовнішньої торгівлі до ВВП в яких є порівняно високим: 164–171% та 147–158% відповідно, й упродовж 2014–2016 рр. цей показник істотно не змінювався. Відношення зовнішньої торгівлі до ВВП в Україні збільшилось упродовж 2016–2017 рр. з 91,1 до 107,1%, зростання було значнішим, ніж у більшості основних торговельних партнерів. У 2016 р. цей показник зменшився до рівня 104,8%.

10. Волатильність світових цін на товари. Цінова ситуація на світових ринках, особливо ринках ресурсів, характеризується значною волатильністю. З 2002 р. до 2008 р. зростання міжнародної торгівлі супроводжувалося підвищенням цін на товари. Одним із чинників зростання міжнародної торгівлі у цей період є приєднання Китаю до СОТ у 2001 р. і зростання економіки цієї держави, що зумовило підвищення попиту на ресурси. З 2015 р. активізувалася зворотна тенденція цінової кон'юнктури. Основним чинником зменшення світового експорту в 2018 р. стало зниження на 45% світових цін на енергоносії. [7, с. 408]

Особливості динаміки товарної структури МТ.

За оцінками експертів ООН на період 2017-2020 у світовому експорті:

75% складає продукція обробної промисловості, причому половина цього показника припадає на технічно складні товари і машини; 8% складають продовольчі товари (у тому числі напої і тютюн); 12% складає мінеральна сировина й паливо.

Основною тенденцією сучасного етапу розвитку МТТ є збільшення питомої ваги продукції обробної промисловості (3/4 світового експорту) і скорочення частки сировинних товарів. Крім того, динаміка МТТ має наступні особливості:

1. Майже 40% вартості світового експорту припадає на технічно складну, диференційовану продукцію – машини і транспортне устаткування.

2. Збільшилася роль хімічної промисловості.

3. Збільшення експорту машинобудування супроводжується одночасним зростанням торгівлі компонентами, вузлами, деталями, напівфабрикатами. Збільшилася роль хімічної продукції. Загальне зростання експорту машин та устаткування і хімічної продукції збільшилося за першу половину 90-х рр. у 1,6 разів, а загальний обсяг світового експорту – у 1,4 рази. У результаті зміцнюється тенденція до підвищення в МТТ наукомістких, технічно складних виробів.

4. Обсяг експорту мінерального палива за останні 10 років скоротився більш ніж у 2,5 рази, що багато в чому зумовлюється політичною нестабільністю в регіоні його основного видобутку (Близький Схід) і значним коливанням світових цін.

5. Стійко скорочується частка продовольчих товарів у світовому експорті, що свідчить про прагнення країн до продовольчої самозабезпеченості.

6. Структурні кризи післявоєнного часу в текстильній, взуттєвій, швейній промисловостях привели до послаблення цих позицій у світовому експорті, але з початку 90-х рр. спостерігається тенденція до стабілізації їхньої частки. Основний обсяг торгівлі готовими виробами припадає на ТНК, їхня питома вага в експорті машин і транспортного устаткування складає майже 77%, в імпорті – 66%. Провідні позиції займає Німеччина – 14,2%, США – 13% і Японія – 12,9%. На частку КР припадає 21,8% світового експорту машин і транспортного устаткування і 30,9% світового імпорту (у тому числі 9% експорту забезпеч НІК ПСА першої хвили). Частка КПЕ – 1,4% і 3,1% відповідно. Таким чином, найбільш

наукомістка і високо технологічна продукція звертається між ПРК, але на сучасному етапі КР складають серйозну конкуренцію ПРК. У світовому експорті хімічної продукції провідні позиції займають також ПРК – 80,5%. На частку КР припадає 15,9%, КПЕ – 3,6%. Одночасно ТНК є й основними імпортерами хімічних товарів – 64,6%. КР імпортують 30,5%,

На світовому ринку сировини і мінерального палива ситуація складається під впливом двох тенденцій:

1. Із прогресу в розвитку продуктивних сил знижується роль сировинних товарів у матеріальному виробництві (наприклад, вартість автомобіля 20-х рр. складалася на 60% з вартості сировини й енергії, вартість сучасного напівпровідникового мікрочіпа-менш ніж на 2%)
2. Із обмеженістю, непоновлюваністю природних ресурсів. У результаті відбувається скорочення питомої ваги цих позицій у МТ. На частку ПРК припадає 60,5% вартості світового експорту сировини, на КР – 33,4%, на КПЕ – 6,1%. В імпорті сировини на ПРК припадає 60,5%, на КР -32,1% на КПЕ-5,1%. Питома вага ПРК в експорті мінерального палива складає 32,1%, КР – 5,3%, КПЕ – 11,6%. Характерно, що з початку 90-х рр. частка ПРК як експортерів палива збільшилася за рахунок перетворення Великобританії, Нідерландів, Норвегії і Канади в найбільших експортерів нафти. В імпорті ПРК споживають 61,7% палива, КР – 25,5%, КПЕ – 12,8%. В основному, вироблене в ПРК паливо поставляється в інші ПРК, а значна їх залежність і від постачань із КР (53%). Серед найважливіших структурних зрушень у МТТ слід зазначити також зниження питомої ваги продовольства, що пов'язано з відносно повільним зростанням сільськогосподарського виробництва у порівнянні з промисловим і падінням частки аграрного сектору у ВВП у всіх групах країн. Але абсолютні показники зростання товарообігу на цьому ринку досить високі (світовий експорт за першу половину 90-х рр. 20 століття за

вартістю зріс у 1,4 рази). Характерною рисою торгівлі продовольством є зміцнення позицій ПРК і зростання продовольчої залежності КР від провідних центрів світового господарства. Унаслідок збільшення самозабезпеченості продовольством скорочується питома вага ПРК у його імпорті (з 78,1% у 1960 р. до 68,8% у 1995 р.). Причому найбільше скорочення спостерігається в країнах ЄС. На частку КР припадає в експорті продовольства 29,6%, в імпорті – 24,8%, на частку КПЕ відповідно 3,1% і 5,1%. За напрями торгівлі продовольством переважає обмін між ПРК – 74,1% експорту, із КР у ПРК надходить 59,1%. Відповідно з ПРК у КР експортується 20% вартісного обсягу продовольства, між КР – 36,6%. Така закономірність обумовлена в основному більш високою купівельною спроможністю населення ПРК. Нерівномірно розвивається МТ текстилем і одягом. На цьому ринку розвивається тенденція до зближення позицій ПРК і КР (питома вага ПРК – 49,3%, КР – 48,3%). Особливістю ринку текстилю є його регіоналізація: 69,2% його експорту з ПРК було спрямовано в інші ПРК, а також 68,8% експорту КР припадало на інші КР. На світовому ринку одягу провідні позиції займають КР, що здійснюють 60% світового експорту, на ПРК припадає 35,4%, на КПЕ – 4,6%. У світовому імпорті одягу переважають ПРК – 79%, на КР припадає 16,8%, на КПЕ – 4,2%.

Причому товаропотоки на світовому ринку одягу формуються таким чином, що в ПРК надходить 80,2% одягу, експортованого з ПРК, і 78% – вивози з КР. Таким чином, світовий ринок товарів на сучасному етапі значно диверсифікований, товарний асортимент зовнішньоторгівельного обороту надзвичайно широкий. Нові тенденції пов'язані насамперед із НТП, зі зміною об'єкта торгівлі, суб'єктів товарного обороту і його організаційно-економічних форм серед них: швидке відновлення товарної номенклатури МТ, що відображається на появі світових ринках великого числа принципово нових товарів, переважно продукції нових галузей,

сфери високих технологій; зростання обміну деталями, компонентами; відносне падіння значення торгівлі сировиною і паливом; пріоритетна присутність ТНК, для яких внутрішньо фірмова передача устаткування, комплектуючих, а також інформації, технології, фінансів виступає у формі міжнародного продажу товарів і послуг; відмовлення від особистого контакту продавця і покупця в сфері послуг за рахунок появи нових форм і засобів супутникового зв'язку і відеотехніки; підвищення мобільності виробників і споживачів послуг за рахунок зниження частки транспортних витрат.

Розглядаючи структури споживчих витрат населення в економічно розвинених країнах, можна констатувати збільшення частки витрат на послуги, особливо на послуги високого рівня. Наприклад, у США протягом останніх 50 років частка витрат на послуги в цілому збільшилася з 33 до 58%, у тому числі: на охорону здоров'я - з 4,0 до 14,8%, освіту - з 0,9 до 2,4%, рекреаційні послуги - з 1,7 до 3,9%, фінансові послуги та операції - з 3,5 до 7,7%. Динамічно зростали потреби у послугах з боку виробництва, відповідно вказані витрати ставали у багатьох галузях важливою статтею бюджету.

Торгівля послугами зросла вдвічі за 7-8 років, а обсяги світового експорту збільшилися вдвічі лише за останні п'ятнадцять років. Можливо через 10 років торгівля послугами випередить торгівлю товарами. За даними міжнародної статистики СОТ, цей сектор дає понад 50% отриманих прибутків, а в багатьох економічно розвинених країнах сектор послуг сягає 75% ВВП (США - 70%, Німеччина - 60%, Бельгія - 70%). Такий високий показник характерний і для країн, що розвиваються, але це пояснюється скоріше нерозвиненістю промисловості або сільського господарства (Гондурас - 72%, Сальвадор - 69%).

Міжнародний обмін послугами здійснюється в основному між розвиненими країнами і характеризується високим ступенем концентрації.

Серед країн, що розвиваються, у міжнародній торгівлі послугами виділяють дві групи:

- нові індустріальні країни, особливо азіатського регіону: Республіка Корея, Гонконг, Сінгапур, Тайвань, Китай, Таїланд, що збільшили обсяги послуг протягом двох останніх десятиліть більш ніж у 6 разів;
- країни, для яких виробництво послуг є основним напрямом розвитку економіки (зазвичай острівні або малі держави), вони характерні спеціалізацією на туристичних, фінансових або транспортних послугах (Монако, Кіпр, Швейцарія, Ліхтенштейн, Люксембург, Сан-Маріно, Ватикан, Андорра, Багамські острови);

Характеристика 2 груп країн:

1. Нові індустріальні країни.

Критерії, за якими ті чи інші держави зараховують до НІК (за методикою ООН):

1. розмір валового внутрішнього продукту (ВВП) на особу;
2. середньорічні темпи приросту ВВП;
3. питома вага обробної промисловості у ВВП (вона повинна бути понад 20 %);
4. обсяг експорту промислових виробів і їхня частка в загальному вивозі;
5. обсяг прямих інвестицій за кордоном.

Привертають увагу й такі характеристики нових індустріальних країн, як високі темпи зростання, динамічні макроекономічні та внутрішньогалузеві зрушення, зростання професійного рівня робочої сили, інтенсивна участь у міжнародному поділі праці, широке використання іноземного капіталу з метою розвитку

2. Країни, для яких виробництво послуг є основним напрямом розвитку економіки (Третинний сектор економіки або сфера послуг)- один із трьох секторів економіки в рамках гіпотези трьох секторів, який включає економічну діяльність, пов'язану з послугами.

Поняття послуг охоплює всі види діяльності, що не завершуються виробництвом продукту, але сприяють процесу виробництва, покращуючи продуктивність.

Інформаційні технології часто виокремлюють і включають у четвертинний сектор економіки. У розвинутих країнах третинний сектор економіки найбільший за кількістю працівників і зростає найшвидшими темпами.

Сфера послуг — частина економіки, яка включає всі види комерційних послуг. Саме сфера послуг складає в економічно розвинутих країнах основну частину економіки (більше 50 %). Рештою частин економіки прийнято вважати промисловість і сільське господарство. Сферу послуг часто відносять до постіндустріального економічного устрою.

У системі міжнародної торгівлі послугами можна виділити такі два блоки: структурно-галузеві компоненти та виробничо-комерційні операції.

1. Структурно-галузеві компоненти системи міжнародної торгівлі послугами – це інформаційні послуги як динамізуючий фактор

міжнародної економічної діяльності, міжнародні транспортні, банківські та страхові, міжнародний туризм.

2. Виробничо-комерційні послуги, які входять до системи міжнародної торгівлі послугами, – лізинг, франчайзинг, інжиніринг, ліцензійний обмін, міжнародні орендні операції. Міжнародна торгівля послугами значно зросла в 70-80 р. XX ст. Під впливом процесів лібералізації, інтеграції та глобалізації у сучасному світовому господарстві відбувається активний розвиток сфери послуг у більшості країн світу. Так, у розвинених країнах світу частка сфери послуг у структурі ВВП перевищує 70%, в ній зайнято приблизно 65% працездатного населення планети (у США – до 75%). Протягом 2005–2019 рр. обсяг світового експорту послуг збільшився в 1,9 рази і склав у 2014 р. 4940 млрд. дол. США. За статистикою ЮНКТАД, частка послуг у світовій торгівлі становила в 2005 р. 20,1%, в 2010 р. – 20,2%, в 2019 р. – 21,5%. На бурхливий ріст світового ринку послуг суттєво впливають такі фактори: - розвиток науково-технічного прогресу, впровадження нових технологій, що створює необхідні умови для подальшого поглиблення спеціалізації економіки й посилення тенденції до соціалізації сфери послуг; - довгостроковий економічний підйом у більшості країн світового господарства, який привів до підвищення темпів економічного росту, ділової активності, продуктивності праці, рівня прибутковості фірм і платоспроможності населення, що, відповідно, викликало додаткову потребу в ряді послуг, наприклад, у галузі туризму; - деіндустріалізація розвинених країн і трансформація їхніх національних господарств у «економіки послуг» (розвиток промисловості, призводить, по-перше, до вивільнення робочої сили, що поглинається сферою послуг і, відповідно, розширюється, по-друге, – до необхідності «виробничих» послуг, що дають можливість продавати товари разом з ними; втрата лідируючих позицій і порівняльних конкурентних переваг основними промисловими

країнами може вплинути на показники економічного зростання та рівень добробуту, тому й розширюється сфера послуг, що доповнює розвиток і забезпечує зростання ВВП за рахунок розширення їх обсягу; це стосується, насамперед надання виробничих послуг, зв'язаних з виробництвом товарів (страхування, фінансові, транспортні послуги); - перекваліфікація робочих місць, що збільшує чисельність зайнятих у сфері послуг (наприклад, за останні десять років середні темпи росту зайнятих у сфері послуг складають 5,7%); - індиферентність до непоправних втрат природних ресурсів та розвиток продуктивних сил за рахунок спеціалізації й кооперації виробництва продукції, що скорочує малоефективний експорт.

Роль міжнародної торгівлі проявляється в тому, що вона є важливим сектором національного і світового господарства, відіграє головну роль у розвитку людського капіталу, впливає на функціонування і розвиток матеріального виробництва, створює можливості для максимального задоволення й розвитку потреб людей і суспільства, є найважливішим елементом для світової торгівлі формування сучасної якості життя та забезпечує якість економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності країни. тенденцією сучасного етапу розвитку МТТ є збільшення питомої ваги продукції обробної промисловості (3/4 світового експорту) і скорочення частки сировинних товарів. [24, с. 272]

1.3 Продуктивні форми розвитку світової торгівлі

Міжнародна торгівля займає провідне місце в системі всесвітніх економічних відносин. Міжнародної торговий обмін є одночасно і передумовою, і наслідком міжнародного поділу праці, виступає важливим

фактором формування і функціонування світового господарства. Еволюційно міжнародний торговий обмін пройшов шлях від одиничних зовнішньоторговельних операцій до довгострокового великомасштабного торгово-економічного співробітництва. В умовах НТР міжнародний торговий обмін здобуває усе більше значення. Своєрідність цих процесів у післявоєнний період (Друга світова війна) особливо рельєфно відкривається при аналізі довгострокових тенденцій, особливостей, форм і методів спільної торгівлі. Вільна міжнародна торгівля стимулює конкуренцію й обмежує панування монополій. Зростаюча конкуренція іноземних фірм змушує місцеві фірми переходити до виробничих технологій, що забезпечують найбільш низькі витрати на створення відповідних товарів. [44, с. 348]

Вирізняють декілька продуктивних форм розвитку світової торгівлі:

1. Форми міжнародної торгівлі за специфікою регулювання

В основу систематизації форм міжнародної торгівлі за критерієм особливостей регулювання покладено наявність відповідних міждержавних і багатосторонніх угод, які визначають тип торговельного режиму країни з кожною окремою країною партнером. За цим критерієм виокремлюється звичайна торгівля, торгівля за режимом найбільшого сприйняття, периферійна, прикордонна та дискримінаційна торгівля. Форми міжнародної торгівлі за формами регулювання є віддзеркаленням державно-політичного підходу уряду певної країни до торговельно-економічних відносин з іншими країнами.

Звичайна торгівля і відповідний торговельний режим виникають в умовах відсутності торговельних, торгово-економічних угод і домовленостей між країнами. За умов звичайної торгівлі застосовуються і жорсткіші інструменти регулювання товарних потоків – кількісні обмеження, адміністративні формальності, звичайна система

оподаткування імпортованих товарів, тощо. Торгівля за режимом найбільшого сприяння передбачає, що держави які домовляються на взаємній основі надають одна одній преференції та пільги щодо ставок мита і митних зборів, а також інших правил і механізмів здійснення зовнішньоторговельних операцій. Режим найбільшого сприяння є одним із головних принципів діяльності країн, що приєдналися до ГАТТ – Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. При цьому особи, фірми і організації країн – членів ГАТТ користуються митними податковими та всіма іншими преференціями, які мають у країні партнера фізичні та юридичні особи третьої країни.

Преференційна торгівля передбачає надання послуг однією державою іншій на взаємній основі або в односторонньому порядку у торговельному режимі. Подібні торговельні преференції застосовуються у всіх сферах торговельного та економічного регулювання. Преференції надаються на підставі участі в митних та економічних союзах, міжнародних організаціях, у результаті багатосторонніх домовленостей та угод.

Особливу групу утворюють преференції, які застосовуються відносно країн, що розвиваються. Такі преференції надаються найрозвинутішим країнам в односторонньому порядку, але рішення щодо їх застосування розробляються на багатосторонній основі. Так, в ЄС існує загальна система преференцій як сукупність митно-тарифних пільг, що надаються державами ЄС країнам, що розвиваються. Ці пільги переважно стосуються готових виробів й напівфабрикатів. Дискримінаційна торгівля виникає у результаті застосування в торговельно-економічних відносинах жорстких обмежувальних заходів (ембарго, торговельний бойкот, торговельна блокада) або інших інструментів, що дискримінують права торговельного партнера. Дискримінація у зовнішній торгівлі є відходом від принципу однакового режиму для всіх торговельних партнерів —

принципу недискримінації. Згідно з цим принципом, прийнятим ООН та ГАТТ-СОР, жодна з країн не може бути дискримінована в процесі міжнародної торгівлі та інших форм міжнародних економічних відносин. Однак на практиці дискримінація у зовнішній торгівлі зустрічається доволі часто, а застосування таких заходів, як ембарго, бойкот і блокада, дозволяється ООН як метод торговельно-політичного тиску на країну, що порушує норми міжнародного права.

2. Продуктивні форми розвитку світової торгівлі за специфікою взаємодії суб'єктів

Найпоширенішою серед цих форм світової торгівлі є традиційна (проста) торгівля, тобто «вільний» експорт та імпорту товарів і послуг, який не зумовлений коопераційними зв'язками та зобов'язаннями щодо збалансованого обміну товарів. Така торгівля регулюється Конвенцією ООН щодо Договорів міжнародної купівлі-продажу товарів, відомою під назвою Віденська конвенція. При традиційній торгівлі в обов'язки продавця (експортера) входить: поставити товар, передати документи стосовно нього та передати право власності на товар відповідно до вимог договору та чинної Конвенції, а в обов'язки покупця (імпортера) — сплатити ціну за товар та прийняти поставку товару відповідно до вимог договору та чинної Конвенції.

Торгівля за кооперацією, на відміну від традиційної торгівлі, виробничих зв'язків.

Основними ознаками міжнародної виробничої кооперації є:

- попереднє узгодження сторонами в договірному порядку умов спільної діяльності;
- наявність як безпосередніх суб'єктів виробничої кооперації промислових підприємств з різних країн;

- координація господарської діяльності підприємств-партнерів з різних країн у визначеній, взаємоузгодженій сфері діяльності як головний метод співробітництва;
- закріплення в договірному порядку головних об'єктів кооперування — готових виробів, компонентів, напівфабрикатів, технологій;
- розподіл між партнерами завдань у межах узгодженої програми, закріплення за ними виробничої спеціалізації з урахуванням основних цілей коопераційної угоди;
- здійснення взаємних або односторонніх поставок товарів за узгодженим графіком виконання виробничих програм у межах угоди щодо кооперації, а не як наслідок виконання звичайних договорів купівлі-продажу;
- довго строковість і стабільність відносин, що підвищує зацікавленість партнерів у цьому виді зв'язків і веде до встановлення між корпорантами усталених виробничих і технологічних зв'язків, тісної взаємодії та взаємозалежності.

А за таких умов виробник має заздалегідь знати, хто і в якій кількості купуватиме його продукцію. Крім того, мають завчасно узгодити всі якісні, експлуатаційні та техніко-економічні параметри продукту. Таким чином, сутність торгівлі за кооперацією полягає в тому, що юридичне самостійні виробники різних країн у результаті здійснення на договірній основі спільної діяльності створюють окремі види продукції, що мають чітко визначене адресне призначення і є складовими кінцевої продукції.

Міжнародна кооперація виробництва є об'єктивним наслідком його спеціалізації, проявом зростаючої взаємозалежності між фірмами різних країн. Найбільшого розвитку виробнича кооперація набула в таких галузях, як автомобільна, суднобудівельна, тракторно-будівельна,

електротехнічна (особливо виробництво побутових приладів). Промислове співробітництво може в різних варіантах поєднувати різноманітні форми виробничої, науково-технічної, збутової і маркетингової кооперації. При цьому в таких угодах передбачається обмін товарами та послугами між сторонами, а в деяких випадках продукція, що отримується при промисловому співробітництві, використовується для оплати інших поставок або послуг, які є частиною угоди.

У компенсаційній (зустрічній) торгівлі особливості взаємовідносин експортера та імпортера полягають в тому, що продаж товарів (послуг) пов'язується з відповідною закупкою або, навпаки, закупівля товарів (послуг) зумовлюється продажем. При цьому оплата передбачається поставками товарів та/або послуг у доповнення або замість фінансового врегулювання, а угода може бути оформлена як одним, так і кількома зв'язаними контрактами.

Відповідно до визначень Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК) «Усі види товарообмінних і зустрічних угод об'єднуються поняттям «міжнародні компенсаційні угоди», відповідно до яких установи різних країн домовляються про те, що конкретні дії (поставка товарів, послуг або технології) однією із сторін компенсуватимуться чітко визначеним у відповідних договірних документах способом та у встановлених у них розмірах іншими конкретними діями (поставкою товарів, послуг, технології) іншої сторони. При цьому в поняття «зустрічної торгівлі» не охоплюють товарообмінні (бартерні) операції. Тож пропонується така класифікація компенсаційних угод . (термінологія ООН).

Угоди зі зворотною закупівлею продукції найчастіше укладаються у зв'язку з продажем підприємства, комплектного обладнання або технології; при цьому експортер зобов'язується закуповувати частину або

всю продукцію, що вироблятиметься на підприємстві або обладнанні. Таким чином, вказані угоди мають певні особливості: виплата здійснюється за рахунок продукції, що отримана внаслідок укладеної угоди; вартість угоди, як правило, дуже значна; термін дії угоди може становити 10-20 років; зобов'язання щодо зворотної закупівлі можуть перевищувати вартість початкової експортної угоди.

Компенсаційні угоди є поширенішою і різноманітнішою групою, ніж угоди зі зворотною закупівлею. Відповідно до компенсаційної угоди експортер зобов'язується закуповувати (або забезпечити закупку третьою стороною) певну кількість товарів імпортера протягом узгодженого терміну. Експортні та імпортні товари, як правило, не мають прямого зв'язку. Компенсаційна угода зазвичай укладається на меншу суму, ніж угода зі зворотною закупівлею. Те саме стосується і терміну дії контракту, який укладається на термін від одного до трьох років. Власне компенсаційні угоди передбачають, що експортер товару дає згоду на те, що імпортер повністю або частково оплачує його поставки товарами, а угода на закупівлю та угода на продаж поєднані в одному контракті. Зустрічна закупка відрізняється від власне компенсаційних угод в основному тим, що розробляються разом два окремі договори: договір на продаж і договір на закупівлю. Угоди зустрічної закупівлі можуть мати дві форми — форму паралельної закупівлі, за якої продаж і закупівля відбуваються одночасно, та форму попередньої закупівлі, за якої експортер спочатку виконує свої зобов'язання з імпорту, з тим щоб мати можливість виконати свій експортний контракт. Угоди, що передбачають відшкодування, є гнучкішою формою угоди про зустрічну закупівлю і характерні для значних контрактів між урядами (поставка озброєння, літаків, енергетичного обладнання тощо).

Найдавнішою формою компенсаційних угод є бартер, під яким розуміється обмін певної кількості одного товару на інший у вигляді

натурального обміну без застосування механізму валютно-фінансових розрахунків. Використовуючи бартер, як й інші форми товарообмінних операцій, сторони прагнуть до пом'якшення проблеми валютного фінансування імпорту, спрощення порядку розрахунків, розширення можливостей виходу на зарубіжні ринки, отримання високотехнологічного обладнання в обмін на товари (переважно сировинні), збільшення реалізації товарів, яка укладена на звичайних комерційних умовах.

Орендна торгівля- специфіка взаємовідносин експортера та імпортера полягає в тому, що продаж товарів (переважно машин та обладнання) з акту купівлі-продажу перетворюється фактично на процес купівлі-продажу, який може тривати кілька років і результатом якого не завжди буде перехід права власності на предмет угоди. Основою цієї форми торгівлі є орендні відносини. У світовій практиці розрізняють три види оренди залежно від термінів дії угоди: *рейтинг (renting)* — короткострокова оренда на термін з кількох днів до кількох місяців (транспортні засоби, товари для туризму та відпочинку); *хайринг (hiring)* — середньострокова оренда на період від кількох місяців до року (транспортні засоби, дорожньо-будівельне обладнання, сільськогосподарчі машини, монтажне обладнання тощо);

(leasing)-довгострокова оренда на термін понад один рік (широкий спектр обладнання, нерухомість). Сутністю лізингу є оренда основних засобів виробництва для їх використання у виробничому процесі орендаром, у той час як самі товари купуються орендодавцем, і він зберігає право власності на них до кінця угоди. У більшості випадків лізинг є особливою формою фінансування за участю спеціалізованої лізингової компанії, яка купує право власності на майно для третьої сторони і передає його в оренду на коротко-, середньо- і довгостроковий періоди. Міжнародні

лізингові операції можуть мати різні джерела фінансування. Залежно від цього розрізняються такі типи лізингу: за власний кошт, який передбачає використання власних фінансових ресурсів для виконання лізингової угоди; за залучені кошти, тобто для виконання лізингової угоди використовуються кредити та позички банків і фінансових компаній; з частковим фінансуванням лізингодавцем.

Лізинг використовується для реалізації комплексних проектів, а сутність полягає в тому, що лізингодавець при купівлі предмета лізингу сплачує зі своїх коштів тільки певну суму (60—80% вартості предмета), а решту необхідних коштів залучає як позичку в одного або кількох кредиторів (пайову частку може мати і постачальник, тобто виробник предмета лізингової угоди). При цьому борг виплачується в міру отримання від лізингоодержувача (або лізингоодержувачів) лізингових платежів протягом усього терміну дії лізингової угоди.

Предметом лізингової угоди може бути як нове майно, так і таке, що було в експлуатації. Цей факт не впливає на механізм укладання та виконання угоди, а враховується тільки при визначенні розмірів лізингових платежів та обчисленні ефективності укладання лізингової угоди.

3. Митно-тарифні методи регулювання світової торгівлі

Найвпливовішим видом торговельних обмежень є мито. Митом вважається податок, який стягується з товару при перетині ним митного національного кордону. Імпортне мито — це податок, який стягується з імпортованих товарів, в той час як експортне мито накладається на експортовані товари. Більшість країн застосовують саме імпортне мито, а експортне в основному застосовується країнами, що розвиваються, по відношенню до традиційного експорту, щоб отримати кращі ціни та збільшити прибуток (наприклад, експортне мито стягується при експорті

кави з Бразилії, або какао з Гани). З іншого боку, імпортне мито накладається з метою захисту окремих галузей економіки.

Мито може встановлюватися на вартість та на кількість товару. Адвалерне мито встановлюється як процент від вартості товару, що є предметом торгівлі. Спеціальне (особливе) мито встановлюється як фіксована сума коштів на фізичний обсяг товару. Комбіноване мито передбачає одночасне встановлення як адвалерного, так і спеціального мита.

Таким чином, за допомогою мита проводиться перерозподіл доходів від споживачів, які змушені платити більше, до виробників цього товару в країні, які можуть отримати більш високу ціну за свій товар, також підвищуючи дохідність того фактора, який вважається відносно рідкісним у країні і застосовується для виробництва імпорто-заміщувальної продукції, і знижуючи дохідність того фактора, який в країні є у великій кількості і використовується для виробництва експортних товарів. Такі тенденції призводять до зниження загальної ефективності економіки і є ціною, яку необхідно заплатити за введення мита. Якщо ж ми розділимо втрати економіки на кількість "врятованих" робочих місць, то отримаємо вартість одного "врятованого" робочого місця.

Розширимо можливості аналізу часткової рівноваги для визначення, обчислення впливу ступеня ефективного протекціонізму. Ця концепція почала розроблятися лише з кінця 60-х років XX ст., але широко використовується до сьогодні.

Дуже часто країна не встановлює мита на імпорт сировинних матеріалів або комплектуючих, необхідних для створення кінцевої продукції на території цієї країни. Основною причиною цього є спроба заохотити місцеве виробництво та створити робочі місця в країні. Наприклад, країна може імпортувати вовну без стягнення мита, але

встановити імпордне мито на ввезення з-за кордону вовняних тканин та одягу з метою стимулювання національного виробництва тканин та одягу, збільшення кількості робочих місць. У такому випадку показник ефективного протекціонізму, який розраховується відносно до доданої вартості, що створюється в країні, або обсягів національного виробництва, є більшим за номінальну митну ставку, яка розраховується відносно до вартості кінцевої продукції. Національна додана вартість визначається як різниця між ціною кінцевої продукції та вартістю імпортованих матеріалів і напівфабрикатів, які використовуються для виробництва цього товару. В той час, як номінальне мито має більше значення для споживачів, оскільки визначає ступінь збільшення ціни на внутрішньому ринку, ступінь ефективного протекціонізму має більше значення для виробників, оскільки визначає ступінь реального захисту національного виробництва, яке конкурує з іноземним.

Нетарифні методи регулювання світової торгівлі:

Незважаючи на те, що історично мито є найбільш впливовим методом торговельних обмежень, існує велика кількість інших видів торговельних обмежень, таких як імпортні квоти, адміністративні заходи та антидемпінгове регулювання. Імпортні квоти можуть застосовуватися з метою захисту національної промисловості, сільського господарства та/або для збалансування торговельного та платіжного балансів. Імпортні квоти найбільш широко були розповсюджені у Західній Європі після Другої світової війни. Мита та імпортні квоти, види торговельних обмежень- це добровільні обмеження експорту, технічні, адміністративні та інші види регулювання. Такі торговельні обмеження виникли в результаті поширення діяльності торговельних картелів, розширення демпінгу та субсидіювання експорту. Такі нетарифні обмеження стають дедалі все впливовішими в обмеженні торговельних потоків. Одним із важливих методів нетарифних обмежень є добровільне обмеження

експорту. Це коли країна-імпортер змушує іншу країну, свого торговельного партнера, "добровільно" обмежити обсяг експорту під тиском застосування більш жорстких торговельних обмежень, якщо є загроза діяльності промисловості країни-імпортера. Добровільні обмеження експорту є предметом переговорів між США, Європою та іншими країнами, як розвиненими, так і тими, що розвиваються, ще з середини 50-х років XX ст. у таких галузях, як сталеплавильна, текстильна, виробництво електроніки, автомобілів. Іншим торговельним обмеженням є законодавча вимога в багатьох країнах до власних урядів купувати лише товари вітчизняного виробництва. Торговельні перешкоди можуть виникати і внаслідок демпінгу. Демпінг — це експорт, товару за ціною, нижчою від витрат на його виробництво, або у випадку, коли його ціна всередині країни є вищою за ціну, за якою продається даний товар за кордоном.

Заходи протекціонізму можуть стосуватися галузей, які повинні конкурувати з продукцією, що виробляється в країнах, які розвиваються і які мають менше економічної та політичної влади порівняно з розвиненими, щоб ефективно протистояти перешкодам на шляху їхнього експорту.

4. Форми сучасної світової торгівлі. Світова торгівля — одна з найважливіших складових частин міжнародних відносин, показники якої відображають рівень економічного розвитку країн і характер відносин між ними. Світова торгівля — процес купівлі-продажу, який здійснюється між покупцями, продавцями і посередниками в різних країнах світу; вона включає експорт та імпорт товарів, співвідношення між якими називаються торговим балансом.

Зовнішня торгівля є важливим фактором підвищення ефективності суспільного виробництва. Ґрунтуючись на міжнародному поділі праці,

вона дає можливість раціональніше використовувати капіталовкладення, з меншими витратами впроваджувати досягнення НТП, повніше задовольняти попит населення на товари народного споживання. Система показників міжнародної торгівлі складається з таких елементів: загальний імпорт (експорт), прямий транзит, непрямий транзит, спеціальний імпорт, реекспорт, чистий експорт, чистий імпорт. Загальний імпорт визначається сумою обсягів товарів, які ввозяться в країну за звітний період, а загальний експорт — сумою обсягів товарів, які вивозяться з країни за звітний період. Якщо ці товари потім вивозяться в іншу країну, то їх називають транзитними, а торгівлю ними — транзитною.

Чистий імпорт — це позитивна різниця між імпортом та експортом у натуральному вираженні. Чистий експорт та імпорт, які вимірюються у вартісному вираженні називаються сальдо зовнішньої торгівлі. Якщо експорт переважає над імпортом, то сальдо балансу позитивне і такий баланс називають активним, а якщо імпорт перевищує експорт, то сальдо балансу негативне і баланс — пасивний. Рівність експорту та імпорту зумовлює нульове сальдо балансу, який у таких випадках називають чистим чи нетто-балансом. У міжнародній торгово-економічній політиці довгі роки зберігаються дві взаємопов'язані тенденції: лібералізація міжнародної торгівлі та знищення торгових бар'єрів; одночасне посилення протекціонізму та обмеження проникнення "чужого" капіталу і товарів у "свою" країну. Ці дві тенденції в торговій політиці індустриальних країн мають конкретні прояви: зменшення частки митних зборів як традиційних заходів захисту внутрішнього ринку; встановлення захисних бар'єрів проти експорту готових виробів із країн, що розвиваються; аграрний протекціонізм; розширення засобів захисту внутрішнього ринку від зовнішніх конкурентів за рахунок відмови від застосування прийнятих раніше правил і процедур. Реальні інтеграційні

процеси вимагають послаблення протекціонізму, але кризові явища змушують учасника відходити від загального курсу.

Розглядаючи світову торгівлю через тенденції її розвитку, то в наявності з одного боку — явне посилення міжнародної інтеграції, поступове стирання кордонів і створення різних міждержавних торговельних блоків, з іншого боку — поглиблення міжнародного поділу праці, градація країн на промислово розвигі і відсталі.

Однією з найважливіших визначальних рис інтеграційного розвитку будь-якої національної економіки є ефективний механізм формування і розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Ефективність функціонування української національної економіки в переважно залежить від правильного поєднання умов національного і міжнародного виробництва, вільної конкуренції і державного регулювання національного ринку в усіх сферах суспільного відтворення. Становлення України як незалежної держави вимагає формування принципово нових підходів до розробки зовнішньоторговельної політики і впровадження нової концепції реалізації ефективної моделі зовнішньоекономічної стратегії. [26,с.406]

Висновок до розділу 1

За результатами дослідження ми дійшли наступних висновків, що особливістю розвитку міжнародної торгівлі є вивезення капіталу, що забезпечує як збільшення експорту товарів, так і захоплення вигідних ринків збуту та джерел сировини. За допомогою експорту капіталу фірми

посідали ключові позиції в господарстві тих країн, куди вивозився капітал, особливо якщо це були менш розвинуті країни, таким чином забезпечуючи

собі отримання прибутків. Поява монополій на світовому ринку супроводжується гострою конкурентною боротьбою між ними. Для запобігання збиткам часто укладають угоди щодо розподілу світових ринків збуту, сировини і капіталів, домовляються про встановлення монопольних цін, спільну бізнесову політику. Це є початок формування транснаціональних корпорацій, міжнародних монополій.

Значний вплив на економіку країн і світову торгівлю надають сприятливі фактори, до яких можна віднести наступні: високі темпи зростання світового виробництва, особливо в період з 1950 по 1974; вплив науково-технічної революції, що розгорнулася з кінця 1940-х рр; міжнародні економічні організації; розпад колоніальних імперій і соціалістичної системи господарювання; міжнародний поділ праці; лібералізація торгових режимів, що виразилася в зниженні загального рівня ввізних мит, зростанні відкритості національних ринків, виробленню загальних принципів і правил міжнародної торгівлі. Зростання експортної квоти, що свідчить про зростаюче залучення країн у світову економіку, тому що експортна квота показує, яка частка всієї зробленої продукції реалізується на світовому ринку.

В умовах посилення інтернаціоналізації господарського життя виявляє себе тенденція до зростання імпоротної квоти, що свідчить про зростаючий вплив на національні господарства процесів, що відбуваються на світовому ринку. Розглядаючи світову торгівлю через тенденцій її розвитку, то в наявності спостерігається явне посилення міжнародної інтеграції, поступове стирання кордонів і створення різних міждержавних торговельних блоків, з іншого боку — поглиблення міжнародного поділу праці, градація країн на промислово розвинуті і відсталі. Для ефективного

функціонування світової торгівлі необхідно посилювати співпрацю держав, створювати інтеграційні угруповання, регулювати міграційні процеси, сприяти співпраці в питаннях міграції, створювати інституції для вирішення глобальних політико-економічних проблем, розвивати інноваційні технології, зробити провідні галузі економіки інвестиційно привабливими, таким чином профінансувавши конкурентні галузі й зробити їх конкурентоспроможними на світовому ринку товарів й послуг.

Розділ II. РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

2.1 Оцінка розвитку світової торгівлі та впливу на внутрішній ринок України.

У 2014–2020 рр. майже всі країни-експортери скоротили свої доходи від продажу продукції на світових ринках. У цьому можна переконатися, проаналізувавши п'ятирічну торговельну діяльність 20 найбільших світових експортерів. Зокрема, за винятком Китаю, Гонконгу та Мексики, наприклад, експортери США в 2020 р. зменшили доходи від експорту, порівняно з 2014 р., на 6,1%, Німеччини – на 4,9%, Японії – на 19,2%, Південної Кореї – на 9,6%, Франції – на 12,5%, Італії – на 8%, Нідерландів – на 19,5%, Великої Британії – на 14,5%, Бельгії – на 10,9%, Канади – на 14,3%, Сінгапуру – на 19,2%, Швейцарії – на 2,4%, Об'єднаних Арабських Еміратів – на 14,7%, Росії – на 45,6%, Іспанії – на 1,5%), Тайваню – на 6,8%, Індії – на 10,1%. Для зменшення експортних втрат країни почали активно змінювати структуру продажу продукції на світових ринках. Це підтверджують дані табл. 2.1 щодо зміни світового експорту найбільших груп товарів.

Табл. 2.1 Приріст індексів світового ВВП та експорту найбільших груп товарів у 2014–2020 рр., % (дані СОТ)

Економічний показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Світовий ВВП	4%	3%	3%	4%	3%	6%	4%
Загальний експорт товарів	4%	3%	2%	5%	4%	7%	6%
Експорт промислової	6%	3%	6%	10%	15%	20%	6%

продукції							
Експорт сільськогосподарської продукції	3%	3%	3%	3%	5%	4%	3%

Дані табл. 2.1 свідчать, що впродовж 2014–2020 рр. світовий ВВП зріс на 15%, загальний товарний експорт – на 14%. При цьому у структурі експорту найдинамічніше збільшувалася частка промислової продукції. Її приріст становив 16%. Дещо повільніше зростали частки сільськогосподарської продукції (15%), та палива й гірничо-видобувної продукції (8%). З цього випливає, що в 2014–2020 рр. зростання світового ВВП супроводжувалося структурними змінами в загальному експорті на користь промислових товарів. Наприклад, якщо в 2014 р. їхня частка становила 64,1% у структурі загального товарного експорту, палива та гірничо-видобувної продукції – 23,1%, сільськогосподарської продукції – 9,2%, то в 2016 р., – відповідно, 3%. Для того щоб зрозуміти, як розвивалася структура експорту промислової продукції варто проаналізувати продаж найбільших її підгруп у 2014–2016 рр. за допомогою даних табл. 2.2 та 2.3.

Таблиця 2.2

Найбільші підгрупи експортно-орієнтованої промислової продукції України яких збільшувався в 2014–2020 рр (дані Міністерства економіки України)

Товарні підгрупи	Експорт, млрд. дол.	Експорт у 2020 до 2014
---------------------	------------------------	------------------------

	США 2014	
Лікарські суміші	318,8	0,5
Фракції крові (включаючи імунні сироватки)	129,9	28,7
Літаки, космічні апарати	120,8	10,9
Електро-медичне обладнання	111,7	12,6

Дані табл. 2.2 свідчать, що в 2014–2020 рр. серед найбільших підгруп експортної продукції найшвидше зростали вартісні обсяги міжнародного продажу: запчастин для літаків (40,1%), ламп, освітлювальних приладів та показчиків (32,8%), обладнання для виробництва напівпровідників (31,7%), фракцій крові, включаючи імунні сироватки (28,7%).

Табл. 2.3

Найбільші підгрупи промислової продукції, світовий експорт якої зменшувався в 2017–2019 рр.

Товарні підгрупи	Експорт млрд. дол. США 2017	Експорт 2019 до 2017 у %
------------------	--------------------------------	-----------------------------

Сира нафта	655,3	-60,3
Нафтопродукти	499,2	-50,9
Золото	327,6	-14,7
Комп'ютери	295,8	-15,7
Природний газ	183,3	-15,7
Телевізійні приймачі, монітор та проектори	86,2	-16,8
Вугілля, тверде паливо з вугілля	73,4	-42,6
Діаманти	133,3	-1,9
Вантажні автомобілі	117,8	-5,3
Комп'ютерні комплектуючі	109,9	-13,7
Ювелірні вироби	104,6	-7,0
Печатна техніка	89,3	-20,9
Електроперетворювачі, блоки	87,5	-6,5

Джерело: складено автором на основі [46, с 122]

Дані табл. 2.3 свідчать, що в 2017–2019 рр. серед найбільших підгруп експортної продукції найшвидше зменшувалися вартісні обсяги міжнародного продажу: сирової нафти (-60%), нафтопродуктів (-50,9%),

залізної руди (-43,3%), вугілля, твердого палива з вугілля (-42,6%), рідкокристалічних, лазерних, оптичних інструментів (-30,9%), круїзних, вантажних суден, барж (-30,2%).

Факт того, що в 2017–2019 рр. уповільнене зростання світової торгівлі, зменшення експортних доходів країн змусило експортерів змінити структуру виробництва на користь промислової продукції з вищим рівнем перероблення, більшою доданою вартістю породжує запитання: як це вплинуло на українську економіку?

В 2017–2019 рр. зниження на світовому ринку рівня цін на сировинні ресурси стимулюватиме українських товаровиробників імпортувати передове обладнання та сучасні технології для розширення продажу споживчої продукції на внутрішньому ринку. Для перевірки цього припущення скористаємося даними табл. 2.4 та 2.5.

Таблиця 2.4

Структура імпорту України за основними товарними групами в 2017–2019 рр. (дані Міністерства економіки України).

Товарні групи	2017	2018	2019
Усього, %	100	100	100

Продовження табл.2.4

Засоби виробництва %	12,6	13,6	18,3
Товари проміжного споживання %	60,6	63,1	56,7

Споживчі товари	25,6	22,3	24,1
-----------------	------	------	------

Дані табл. 2.4 дають підстави для висновку, що в 2017–2019 рр. у загальній структурі товарного імпорту частка товарів проміжного споживання зменшилася на 3,2 в.п., споживчої продукції – на 0,1 в.п, а засобів виробництва зросла на 2,9 в.п. Проте динаміку зміни останнього показника не варто розглядати як тенденцію нарощування імпорту засобів виробництва в Україну. Це підтверджують дані табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка імпорту України за основними товарними групами в 2017–2020 рр., млрд дол. США (дані Міністерства економіки України).

Товарні групи	2017	2018	2019	2020
Засоби виробництва	6,46	4,78	6,71	5.99
Товари проміжного споживання	31,02	22,12	20,80	20
Споживчі товари	13,11	7,82	8,85	8,1

Дані табл. 2.5 свідчать, що в 2017–2020 рр. в Україні продаж імпортних засобів виробництва (переважно машин, устаткування, транспортних засобів та приладів) зменшився в 1,8 рази, товарів проміжного

споживання (переважно мінеральні продукти) – майже в 2,3 рази, споживчих товарів (переважно продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей, машини, устаткування, транспортні засоби та прилади) – в 2,2 рази.

Динаміка цих показників є доказом того, що імпорт засобів виробництва зменшувався лише дещо повільніше відносно іншої продукції. Проте цього було недостатньо для модернізації виробництва та збільшення продажу вітчизняної споживчої продукції на внутрішньому й зовнішньому ринку. Це підтверджують дані табл. 2.6.

Табл. 2.6

Частка вітчизняної продукції в структурі роздрібного товарообороту України й Польщі в 2016–2018 рр. (Міністерство економіки України й Міністерство економіки Польщі)

Товарні групи	2016	2017	2018
Споживчі товари %	57,8(Україна) 60(Польща)	58,4 (Україна) 65 (Польща)	55,8 (Україна) 58 (Польща)
Продовольчі товари %	85,6 (Україна) 87 (Польща)	85,1 (Україна) 89 (Польща)	84,8 (Україна) 82 (Польща)

Продовження табл. 2.6

Непродовольчі товари %	39,5 (Україна)	39,3 (Україна)	33,6 (Україн
------------------------	-------------------	-------------------	-----------------

			а)
--	--	--	----

Дані табл. 2.6 свідчать, що в 2016–2018 рр. на внутрішньому ринку України частка продажу вітчизняних споживчих товарів зменшилася на 2,6, у тому числі продовольчих товарів – на 1,5 непродовольчих – на 6,3. Це означає, що впродовж останніх п'яти років на внутрішньому ринку конкурентоспроможність вітчизняних товарів постійно зменшувалася.

Коротко підсумовуючи, варто зауважити, що впродовж 2016-2018 років українські товаровиробники активно не підлаштовували імпорт під структурні зміни на світовому товарному ринку, не використовували наявні експортні доходи для закупівлі імпортного передового обладнання, нових технологій з метою розширення випуску конкурентоспроможної продукції для внутрішнього ринку. Ці факти є вагомим доказом того, що структура виробництва в Україні інерційно в коротко- та середньостроковій перспективі не зможе змінитися на користь нових видів продукції. Її наслідки можна оцінити за допомогою показника втрат добробуту суспільства, що виникають через уповільнення змін у структурі випуску продукції на користь її нових видів з інноваційними або кращими споживчими властивостями. [26, с.406]

2.2 Стратегії розвитку світової торгівлі-співпраця України

Розвиток світової торгівлі забезпечений модернізацією економіко-політичних, суспільних, соціальних, інформаційних, інфраструктурних,

науково-технічних процесів. Завдяки цим факторам сформувалися стратегії розвитку світової торгівлі, які присутні в сьогоденні.

Враховуючи стратегії розвитку світової торгівлі виділяють три напрями: ринкова економіка (чистий ринок), командно-адміністративна (планова економіка), змішана економіка.

Ринкова економіка — економічна система, заснована на принципах вільного підприємництва, у якій роль основного регулятора економічних відносин відіграє ринок. На ринку з досконалою конкуренцією, коли дії окремого продавця або покупця не спричиняють впливу на інших, узгоджувальним механізмом попиту і пропозиції виступає ринкова ціна. Ринкова ціна формується як середня ціна на певний товар за період, в підсумку багаторазових угод між покупцями і продавцями. Економіка України наближена до ринкової тому уряд країни може втручатися, використовуючи механізми ринкової економіки встановлюючи цінові розрізи на конкретних ринках (наприклад, закони про мінімальну заробітну плату), або застосовувати фіскальну політику для відмовлення певної поведінки споживачів або для подолання зовнішніх ринкових факторів, породжених певними угодами. Існують різні точки зору на роль влади як в регулюванні, так і в керуванні ринковою економікою, а також у вирішенні соціальних нерівностей, що виникають на ринках. Ринкова економіка вимагає, щоби цінова система, на яку впливають попит та пропозиція, існувала як основний механізм розподілу ресурсів незалежно від рівня регулювання. [20, с. 332]

Зниження ринкової ціни товару означає перевищення пропозиції над попитом, що є сигналом для продавців знизити обсяг його пропозиції (для виробників — знижувати обсяги його виробництва), а для покупців — збільшити обсяг його споживання.

Ринкова економіка може залучати різні види кооперативних або автономних державних підприємств, які отримують товари та сировини на ринках капіталу. Ці підприємства використовують ринкову систему вільних цін для розподілу товарів капіталу та робочої сили. [44, с. 348]

Командо-адміністративна економіка- вид економіки за якої держава бере на себе функції керування народної економіки країни.

Головні ознаки КАЕ: державна власність на ресурси, бюрократизація та монополізація економіки, адміністративне ціноутворення, зрівняльний розподіл життєвих благ, панування номенклатури. Свого часу КАЕ запровадили СРСР, КНР, КНДР, В'єтнам, Куба, Лаос, Лівія, Афганістан, країни Східної Європи (країни Варшавського блоку до 1991 року).

(розроблено автором).

Змішана економіка — економічна система, у якій інформацію передають переважно у спонтанному порядку або за допомогою цінкових сигналів, а більшість обмежених ресурсів (зокрема капітал) знаходиться у приватних власників. Її функціонування залежить як від приватних компаній та господарств, так і від уряду країни.

Для змішаної економіки сучасних розвинених країн характерне поєднання принципів самостійності та певної централізації в управлінні національним виробництвом. Це стосується не лише відносин між державою і корпораціями, а й організації економічної діяльності самих корпорацій. [49, с. 174]

Економічне зростання України в майбутньому якому з формуванням сприятливої кон'юнктури для продажу вітчизняної продукції на міжнародних ринках та підтриманням її цінової конкурентоспроможності за основним сценарієм буде здійснюватися в основному за рахунок девальвації гривні. Цей чинник, як вже зазначалося, здатний покращити

умови для збільшення доходів товаровиробників-експортерів і, відповідно, фонду нагромадження в економіці України, що в подальшому може бути використаний як для модернізації існуючих виробничих потужностей, так і започаткування нових видів економічної діяльності з випуску інноваційної або якісно кращої продукції. Важливою є реалізація послідовної структурної політики, орієнтованої на використання національних переваг, забезпечення економічної безпеки України, прискорення її ефективної інтеграції в сучасну світогосподарську систему. Відсутність чіткої програми структурної перебудови національної економіки і, особливо, її реального сектора залишатиметься фактором, що постійно підживлюватиме середовище для кризових явищ. Ключовими проблемами внутрішнього ринку України стосовно трансформації будуть залишатися низька ефективність використання праці і капіталу, відсутність умов для збільшення частки продукції та послуг з високою доданою вартістю, що виявлятимуться критичними на фоні зростаючих витрат. Потенційно гостро небезпечним буде ризик вибору політико-економічного курсу на номінальне прискорення – підвищення темпів економічного зростання без забезпечення його якості. Трансформація внутрішнього ринку буде спрямоване на розвиток конкуренції, залучення інвестицій, розширення товарних ринків і високотехнологічних галузей, зростання зайнятості та зниження безробіття тощо. Найперше політика конкурентоспроможності – розвиток освіти, інфраструктури та передусім інформаційних інституцій. Максимальний спектр товарів для задоволення внутрішнього попиту повинен вироблятися всередині країни. За цих умов уже в найближчій перспективі в Україні може бути сформований якісно інший (цивілізований) місткий конкурентний внутрішній ринок з ефективною сучасною інфраструктурою. Реалізація трансформації внутрішнього ринку буде неможливою без зміни зобов'язань, взятих Україною при вступі до СОТ. Відбуватиметься зростання експорту української

продукції в європейські країни; розширення доступу на ринки третіх країн шляхом гармонізації стандартів з ЄС; інвестиційного клімату завдяки приведенню національного законодавства до норм і правил ЄС; поступове збільшення квот на експорт з України до ЄС промислової та сільськогосподарської продукції. Влада досягне реальних успіхів у боротьбі з корупцією і тіньовою економікою. Важливою є уніфікація дозвільних процедур для відкриття малого і середнього бізнесу, реальне введення поширеної у світі системи «єдиного вікна», значне скорочення кількості перевірок, істотне спрощення фінансової звітності. Тим самим у країні буде сформовано критичну масу підприємців, які готові і прагнуть працювати відкрито за міжнародними стандартами. Для реалізації структурно-інституціональної трансформації внутрішнього ринку надзвичайно важливим є створення інституційного середовища та сприятливих умов для забезпечення розвитку ефективної конкуренції, поліпшення підприємницького клімату та конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг, удосконалення організаційно-економічних засад функціонування товарних ринків. У результаті будуть мінімізовані негативні тенденції у зовнішній торгівлі товарами та уповільнений процес зростання індексу споживчих цін на внутрішньому ринку в межах однозначних чисел. Для цього необхідно реалізувати досить складний комплекс заходів з активізації внутрішнього ринку, залучення інвестицій в інфраструктурні проекти. Чимало промислових товарів, які раніше імпортували до України повинні стати предметом експорту. Внутрішній ринок України є основним об'єктом впливу економічної політики держави. Успішний розвиток внутрішнього ринку за оптимістичним сценарієм передбачає сталі високі темпи економічного зростання, низьку інфляцію і стабільний валютний курс національної грошової одиниці. Забезпечення його нормального функціонування на основі досягнення сталої ринкової рівноваги – важливе завдання державної політики. Розвиток внутрішнього ринку в умовах відкритої економіки багато в чому

визначається валютно-курсовою політикою. Внаслідок високого рівня доларизації української економіки обсяг і темпи зміни платоспроможного попиту населення сильно залежать від динаміки обмінного курсу гривні до американського долара. Зміцнення (ревальвація) гривні, як правило, зменшує попит на вітчизняні товари і стимулює зростання надходження імпортованих товарів на внутрішній ринок. У цілому при здійсненні валютно-курсової політики для підтримки внутрішнього ринку необхідною є комплексна оцінка впливу курсового чинника на індикатори товарообороту. (розроблено автором).

Безумовно, у стратегічному розумінні формування ефективної відкритої економіки, органічно інтегрованої у світовий, насамперед, європейський простір є пріоритетною метою для України. Сучасний глобальний ринок характеризується нестабільністю та турбулентністю ринків. Турбулентність в економіці виникає тоді, коли під дією ендогенних та екзогенних процесів спонтанно виникають численні нелінійні збурення, які посилюють нестійкість ринку. Турбулентність обумовлює спонтанне виникнення процесів, що формують нові просторово-часові структури на ринку. Наприклад, «раптова» криза на ринку як результат непередбаченої паніки серед покупців (споживачів). Для турбулентності характерним є стрімке накопичення проблем, яке переважає можливості їх розуміння та прийняття управлінських рішень щодо утримання внутрішнього ринку у заданих параметрах. Турбулентність сучасних ринків, їх невизначеність потребують нових підходів до механізмів регулювання, в основі яких має бути багатоваріантний сценарний прогноз з прорахованими ймовірностями можливих станів ринків. Необхідно чітко розуміти, що на внутрішній ринок, незалежно від їх розміру, активно впливатимуть зовнішньоекономічні фактори. У цих умовах важливе значення має система стратегічного маркетингу системи раннього попередження

кризових явищ, для того, щоб вийти з кризової ситуації з мінімальними втратами. Для умов відкритої економіки внутрішній ринок можна розглядати як сукупність секторів, товари яких можуть бути реалізовані за кордон, і секторів, товари яких не реалізуються за кордоном. Сучасні проблеми розвитку внутрішнього ринку в Україні – типової малої відкритої економіки – є дуже гострими. Враховуючи обмеженість внутрішніх ресурсів в умовах погіршення доступу до зовнішніх кредитів, вітчизняні суб'єкти внутрішнього ринку мають зробити вибір: або обмежувати внутрішнє виробництво і втрачати ринки, зберігаючи високі ціни, або стримувати ціни, відновлюючи тим самим попит на свою продукцію і зберігаючи власних споживачів. Інший шлях – це шлях активізації внутрішнього виробництва, розширення товарно-грошового обороту (ємності ринку), оскільки перший – шлях економічного обмеження національних інтересів, коли вітчизняні суб'єкти внутрішнього ринку зорієнтовані лише на отримання у короткостроковому періоді надприбутків і виходу з виробництва і внутрішнього ринку, який заповнюється імпортом – продукцією іноземних товаровиробників. Недостатньо використовується міжнародний досвід щодо регулювання зовнішньої торгівлі, що сприяло б вирішенню важливих народногосподарських завдань. Соціально-економічний розвиток багатьох країн, що розвиваються засвідчує, що за умов відсутності розвиненого внутрішнього товарообміну посилення відкритості економіки призводить до надмірно жорсткого тиску імпорту на розвиток внутрішніх ринків. Після вступу України до СОТ найбільш чутливим до зниження рівня тарифного та нетарифного захисту виявився агропродовольчий ринок, особливо у результаті збільшення імпорту м'яса та м'ясних продуктів, що завдало шкоди вітчизняним виробникам. Як відомо, захист внутрішнього ринку в законодавстві СОТ передбачений Угодою про захисні заходи, Положенням про спеціальні захисні заходи, що міститься у ст. 5 Угоди про сільське господарство, Угодою про

субсидії і компенсаційні заходи. Перегляд зобов'язань відповідно до ст. XXVIII ГАТТ є надзвичайним механізмом СОТ, що у разі успішного запровадження дозволяє змінити умови доступу до ринку на постійній основі. Положення зазначеної статті встановлюють можливість відмови стороною системи угод ГАТТ/СОТ від зроблених нею поступок щодо доступу на внутрішній ринок за умови відповідної компенсації іншим зацікавленим сторонам. Україна повинна більш активно застосовувати цей механізм. Гармонізоване з законодавством СОТ, законодавство України представлено такими Законами: «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»; «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту»; «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». Однак, ефективність їх застосування досить низька. Дискусійна проблема сучасної економічної теорії – необхідність імпортозаміщення. У сучасних умовах перспективною є модель імпортозаміщення, яка передбачає витіснення імпортованих товарів із одночасним розвитком внутрішнього виробництва, орієнтованого на експорт. Відкритість внутрішнього ринку дає ефект в умовах економічного піднесення. В інших умовах необхідна державна підтримка власного виробництва, збільшення мит та розширення нетарифних обмежень. Поєднання імпорто-заміщувальної й експортної політики передбачає державне стимулювання внутрішнього випуску товарів коротко- і середньострокового користування з метою орієнтації виробника на експорт товарів. Саме ця модель може виявитися найбільш сприятливою для економіки України. Позитивно структурно-інституціональна трансформація внутрішнього ринку в Україні невіддільна від удосконалення механізмів адаптації до умов глобалізації, посилення дії інструментів реалізації конкурентної стратегії, підвищення ефективності інституційних взаємозв'язків між ринковими суб'єктами.

Завдяки цьому можливе формування дієвих національних конкурентних переваг і створення надійного фундаменту для успішної інтеграції нашої економіки до європейського і світового співтовариства. [11, с. 440], [38, с. 130].

2.3 Світовий ринок й внутрішній ринок: антикризовий концептуалізм

Історія становлення і розвитку світової економічної системи свідчить про те, що нерівномірність процесу її функціонування, коливання обсягів виробництва і збуту, виникнення глибоких спадів виробництва, що характеризується як кризова ситуація, варто розглядати як деяку загальну закономірність. Коливання фаз (підвищення, зниження) супроводжується істотними змінами у структурі економіки, динаміці цін, обсягах виробництва, співвідношенні продуктивності праці і доходів, нагромадженні та споживанні. Відповідно світова економічна практика виробила цілий арсенал інструментарію подолання кризових явищ, систематизація і аналіз якого буде доречна для визначення напрямків розвитку економіки України сьогодні.

Криза-різкий крутий перелом, важкий перехідний стан, або гостре загострення з чим-небудь; важке положення. З погляду науки про управління криза – це переломний етап у функціонуванні будь-якої системи, у процесі якої вона піддається впливу ззовні і зсередини, що вимагає якісно нового реагування з її боку. Економічні кризи – це надзвичайно складні суспільні, політичні, економічні, фінансові, соціальні та психологічні явища, які виникають завдяки взаємодії низки факторів, супроводжуються істотними змінами у структурі економіки і є закономірними та об'єктивними процесами, що, у випадку адекватного антикризового менеджменту, сприяють загальному оновленню світових економічних систем. Історія економічних періодичних криз надвиробництва бере початок з 1788 року з економічної кризи у Франції,

де напередодні спостерігався економічний бум. Наприкінці століття наступив застій: мануфактури виробляли товарів більше, ніж споживало населення. Багато мануфактур згорнули виробництво, тисячі городян залишилися без роботи. Економічна криза призвела до політичного колапсу і в 1792 році почалася Велика французька революція. У 1825 році – криза у Великій Британії, яка була тоді вже промисловою країною з найрозвинутішою економікою. Промислова криза відбулась у 1836 р., окрім Великобританії, вона охопила вже й США, що наздоганяли першу за рівнем промислового розвитку. У промислову кризу 1847 р. були вже втягнуті не тільки Англія та США, але й Франція і Німеччина, які також наздоганяли Велику Британію за рівнем промислового розвитку. Наступного 1848 року всю Європу охопила Велика буржуазна революція (“Весна народів”). Криза 1857 р. явилася вже світовою економічною кризою, що охопила усі головні країни світу. Світові економічні кризи були в 1907, 1920, 1929–1933, 1937, 1957, 1974–1975, 2008 роках і сьогодні. (розроблено самостійно).

Визначимо основні закономірності виникнення і розвитку світових економічних криз, що мали місце за останні 200 років. Проведемо дослідження антикризового інструментарію спрямованого на врегулювання світових економічних відносин у цей період (див. в додатки).

Україна, як і будь-яка країна світу, не забезпечена всіма факторами виробництва, тому їй необхідно деякі товари і послуги купувати в інших країн для забезпечення внутрішнього попиту, а також для розвитку своєї економіки.

Важливим напрямом розвитку й забезпечення антикризових заходів України є її ефективна інтеграція до світового економічного простору. В останні два десятиріччя розширюється обмін між країнами в науково-

технічної сфері, зростає торгівля традиційними (транспорт, страхування, туризм) та новими (збір, збереження та передача інформації, довготермінова оренда обладнання, консультаційні послуги) послугами, які, своєю чергою, складають сферу "невидимої" торгівлі, що швидко розвивається. Ця сфера потребує оновлення торговельно-політичного інструментарію, тому що митні засоби регулювання стають дедалі менш ефективними, постійно поступаючись системі нетарифних бар'єрів. Україні потрібно розвинути міжнародну торгівлю, цим самим зайняти відповідне місце на світовому ринку, що дасть змогу розвинути спеціалізацію країни та забезпечити необхідними товарами і послугами шляхом їх імпорту. Для того, щоб об'єктивно оцінити умови та тенденції експортної спеціалізації та імпортного профілю України, як і будь-якої держави світу, доцільно проаналізувати факторні передумови міжнародної торгівлі. Ресурсне забезпечення значною мірою визначає структуру такої торгівлі, місце національної економіки в системі міжнародного обміну та поділу праці. Разом з тим не варто абсолютизувати його, адже в сучасному світі дедалі більшу роль відіграють не первинні фактори спеціалізації (ресурсо-кліматичні умови розвитку економіки, її забезпеченість робочою силою, землею), а вторинні. Щодо факторів первинного характеру, які визначають торговельний профіль України, варто зазначити, що хоча наша держава і має значні поклади вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, титану, мінеральних солей, інших видів корисних копалин функціонування її національного відтворювального комплексу значною мірою залежить від енерго-сировинних поставок з інших країн. Зважаючи на те, що, перспективи розвитку зовнішньої торгівлі в Україні є, пріоритетами в посткризовий період мають бути насамперед активний розвиток експорту, зокрема збільшення експортних послуг та розвиток транскордонного співробітництва. Реалізація цих завдань дасть змогу

Україні посісти гідне місце на світових ринках та забезпечити реалізацію своїх інтеграційних намірів до світової економіки. [10, с.18–22.]

Однією з найбільших проблем які зазнавала світова торгівля починаючи з кризи 2009 року стала пандемія Covid-19 в 2020 році. Поширення у світі гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом, призвело до суттєвих змін у світовій торгівлі. Провідні торговельні гравці були вимушені запровадити як протекціоністські, так, в окремих випадках, й лібералізаційні заходи задля збереження ситуації всередині країни. [18, с 20-26]

Довгострокові наслідки для світової торгівлі:

- По-перше, надзвичайна ситуація через коронавірус прискорює деглобалізацію, оскільки складно перерозподілити ланцюжок вартості, який обмежений робочою силою та іншими вирішальними факторами. Крім того, коронавірус поряд з іншими факторами, такими як торговельна війна між Китаєм та США, а також залежність від джерел постачання або виробництва в одній країні, призводить до перенесення виробництва до власної країни.
- По-друге, у світовій торгівлі зростає рівень невизначеності. Коронавірус, торгові війни, Brexit – це одні з багатьох невизначеностей, з якими стикаються підприємства багатьох секторів. У цьому процесі, ймовірно, буде розроблено більше альтернатив, починаючи від більш стійких бізнес-моделей, до конкретних питань страхування та контрактних застережень на форс-мажор. Залежно від секторів, деякі підприємства, такі як технологічні компанії, починають користуватися новими можливостями, такими як безконтактні послуги з доставки їжі та використання роботів.

- По-третє, зміни в організації виробничих процесів. Людям, яким довелося працювати віддалено, це може сподобатися, так само, як і компаніям, на які вони працюють. Компанії можуть суттєво змінити свої підходи до організації робочого процесу, що призведе до зменшення попиту на офісну нерухомість, транспорт і технології.

-Неспроможність швидкого реагування на виключні форс-мажорні обставини в значних масштабах.

-відсутність механізмів вирішення проблеми психологічного та фізичного навантаження населення країн світу. [57, С. 2.], у роботі [58, С. 339].

За даними Міжнародної організації праці пандемія Covid-19 значно вплинула на ринки праці у всьому світі. Станом на 30.04.2020 року за підрахунками ІЛО:

-частка робітників, які проживають у країнах з рекомендованим або необхідним закриттям робочих місць, складає 68%;

-31,5% населення світу зайнято у ризикових секторах: до секторів які належать до підвищеного ризику зриву діяльності належать готельно-ресторанний бізнес, роздрібна торгівля, адміністративна діяльність;

-крім того, очікується, що рівень відносної бідності для працівників, які зайняті неофіційно (визначається як частка працівників із щомісячною заробітною платою, нижче 50% від середньої) зросте на 34% в цілому світі: 21%-у країнах із середнім рівнем доходу та 56%- у країнах з рівнем доходу нижче середнього та низьким. Потенційний вплив на рівень заробітної плати працівників, які зайняті неофіційно представлено в таблиці 2.7

Таблиця 2.7

Оцінка потенційного впливу на рівень заробітної плати працівників, які зайняті неофіційно, станом на 30.04.2020 р. (за даними Міжнародної організації праці)

Загалом в світі	894 \$ (середній рівень з/п працівників що працюють неофіційно до Covid-19)	359\$ (Очікуваний рівень з/п працівників які зайняті неофіційно в перші дні кризи)
Країни з високим рівнем доходу	1834	445
Країни з середнім доходом	497	359
Країни з низьким доходом	479	88
Країни Африки	518	96
Країни Америки	1298	244
Країни Азії та Тихого океану	549	430
Країни Європи та Центральної Азії	1253	387

Пандемія Covid-19 значно впливає на розвиток ринків. Так, негативний вплив спостерігається на ринку продуктів харчування та інших предметів першої необхідності, які характеризуються високим рівнем дефіциту товарів та значним зростанням цін на них. Спостерігається зменшення виробничого сектору(машинобудування, електроніки), а також обсягів невиробничого сектору, що пов'язано з закриттям суб'єктів господарювання, що надають послуги (готельно-ресторанний бізнес, сфера краси) на карантин.

Також спостерігаються негативні прогнози та антикризові заходи держав або організацій з приводу ситуації з коронавірусною кризою:

Світова організація торгівлі.

24 березня 2020 р. Генеральний директор СОТ Р. Азаведо звернувся з проханням до всіх країн-учасниць стосовно постійного надання інформації Секретаріату СОТ про останні заходи, пов'язані з торгівлею, насамперед програми економічної підтримки, які країни-члени запровадили у відповідь на спалах коронавірусу. Він зазначив, що вся отримана інформація буде використовуватися для забезпечення прозорості та для підготовки наступного звіту СОТ про заходи у сфері торгівлі, вжиті з середини жовтня 2019 р. до середини травня 2020 р. Крім того, він створив спеціальну групу експертів з усього Секретаріату СОТ для моніторингу впливу COVID-19 на торговельні потоки та загальну світову економіку. (дані СОТ на 24.03.2020).

Світовий Банк.

Світовий Банк розробив свій пакет підтримки світової економіки через пандемію COVID-19 розміром у 14 млрд дол. США. Серед іншого, він включає надання 2 млрд дол. США через існуючу в рамках Міжнародної фінансової корпорації Глобальну програму фінансування торгівлі, яка

покриє платіжні ризики фінансових установ, для того, щоб вони могли забезпечити торговельне фінансування компаніям, які імпортують та експортують товари. МФК сподівається, що це підтримає малі та середні підприємства, що беруть участь у глобальних ланцюгах поставок. (дані СБ на 20.03.2020)

ЮНКТАД.

По оцінці Конференції ООН з торгівлі та розвитку пандемія коронавірусу призведе до зменшення світових прямих іноземних інвестицій на 30-40 % протягом 2020-2021 років. Найбільше постраждають галузі енергетики (скорочення ПІІ на 208 % в секторі виробництва енергоносіїв, при цьому додатковий тиск матиме падіння цін на нафту), компанії, що здійснюють авіаційні перевезення (скорочення ПІІ на 116 %) та автомобільна промисловість (скорочення ПІІ на 47 %). (прогноз ООН на 2020-2021).

Європейський Союз.

15 березня 2020 року Європейська Комісія запровадила вимогу щодо спеціального дозволу на експорт деяких визначених медичних товарів, таких, як захисні окуляри, засоби захисту рота та носа, захисний одяг та рукавички тривалістю 6 тижнів. 16 березня ЄС прийняв Керівні принципи щодо управління кордонами країн-членів ЄС з метою забезпечення постійного проходження в ЄС та постачання товарів, особливо продуктів харчування та медичних засобів. Ці керівні принципи закликають скоординувати і ефективно підходити до кордону в межах ЄС, спрямовані на те, щоб досягти правильного балансу між охороною здоров'я населення та збереженням цілісності Єдиного ринку ЄС. (дані 15.03-16.03.2020).

Неординарність кризи, спричиненої поширенням коронавірусу SARS-CoV-2, полягає в тому, що її проявом є не стільки злам траєкторії

розвитку, скільки суттєва зміна характеру розвитку як на макро, так і на мікрорівнях на тлі кардинальних змін способу життя суспільства. Зміни торкнулися всіх сфер життєдіяльності (спілкування / режиму роботи/ навчання). А вимушене запровадження перманентних карантинних обмежень в переважній більшості країн світу і в Україні, які різнилися впродовж року своїми масштабами та термінами, зумовило безпрецедентну трансформацію поведінки економічних суб'єктів на рівні як споживання, так і виробництва, коли домінуючими принципами мотивації стала обережність на фоні перманентної невизначеності. Відтак, як сама пандемія, так і безпрецедентні карантинні кроки спричинили уповільнення економічного розвитку у країнах світу, у т.ч. ЄС та Україні. Максимального негативного ефекту від жорстких протиепідеміологічних заходів в Україні було найбільш відчутно у період локдауну – у квітні-травні 2020 року. У III-IV кварталах 2020 року, зважаючи на послаблення карантинних заходів, спостерігалось певне пожвавлення економічної діяльності. В цілому за рік зменшення ВВП України становило 4,0 %, що навіть менше, ніж прогнозувала більшість експертів, але є максимально близьким до консенсус-прогнозу – 4,2%.

Позитивна динаміка попиту в Україні підтримувалась двома факторами:

1. Соціальна політика уряду. Було підвищено мінімальну заробітну плату (з 1 січня 2020 року до 4 723 грн, з 1 вересня 2020 року до 5 000 грн), забезпечено збереження трудових прав за працівниками та прав внутрішньо переміщених осіб, здійснено виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 50% середньої зарплати під час протидії COVID-19. Також, наразі передбачена допомога по частковому безробіттю роботодавцям із числа суб'єктів малого та середнього підприємництва за період карантину відповідного віку з урахуванням зменшення кількості зайнятого населення віком 15- 70 років на 4,0% порівняно з 2019 роком.

2. Збереження в цілому позитивної динаміки номінальної заробітної плати під впливом збереження позитивної динаміки розвитку окремих секторів економіки (оптова та роздрібна торгівля, фінансова та ІТ сфера, хімічна та фармацевтична галузі промисловості). Загалом, номінальна середньомісячна заробітна плата штатних працівників у 2020 році збільшилась на 10,4% до 11 591 грн (у 2019 році – 10 497 гривень), а реальна – на 7,4%, що і дозволило з урахування запроваджених урядом компенсаційних соціальних виплат утримати на позитивному рівні попит домогосподарств. [18, с.20-26]

Відносно низький зовнішній попит та протекціонізм з боку окремих торговельних партнерів, зважаючи на те, що економічна й соціальна діяльність у більшості країн відбувалася в умовах боротьби з пандемією COVID-19, загострили наявні виробничі проблеми в різних країнах. Це обумовило негативні результати зовнішньоекономічної діяльності, ураховуючи експортну орієнтованість економіки України. Так, у 2020 році експорт товарів та послуг зменшився у вартісному вимірі, за попередніми даними Національного банку, на 4,6%. При цьому за відсутності суттєвих коливань курсу імпорту зазнав більших втрат, ніж експорт. Вартісні обсяги імпорту товарів та послуг зменшилися на 17,9% порівняно з 2019 роком. Сальдо торгівлі товарами та послугами у 2020 році становило «мінус» 1 813 млн дол. США. Значних втрат зазнала сфера послуг, а саме пасажирські перевезення (падіння обсягу пасажирообігу становить 53,9%), діяльність закладів харчування, готелів та ресторанів тощо. І це не зважаючи на те, що сам попит домогосподарств не скоротився. Це переважно малий та середній бізнес, діяльність якого в основному підпадала під низку заборон та карантинних обмежень. Значно менших втрат зазнали галузі, що переважно орієнтовані на внутрішній ринок та ті, що змогли швидко адаптувати свою діяльність до нових умов, застосовуючи цифрові технології в у

мовах дистанціювання. Прикладом є фармацевтичне (зростання на 3% за результатами 2020 року) та хімічне виробництво (на 5,1% відповідно), харчова промисловість (скорочення лише на 0,8%), ІТ сектор, фінансова сфера та, звичайно ж, сфера охорони здоров'я, на плечі якої ліг весь тягар боротьби з коронавірусом. Причиною є те, що відбувалась компенсація втрат одних видів економічної діяльності, які традиційно визначали динаміку ВВП, зростанням або несуттєвим зменшенням результатів діяльності інших, які виявились менш вразливими, більш гнучкими й пристосованими до реалій сьогодення або, взагалі, залишилися у виграші з урахуванням зростання попиту на їх продукцію.

Той факт, що Україні вдалось під час ковідної кризи уникнути фінансової дестабілізації та продовжувати безперебійну діяльність банківської сфери, дозволило активно використовувати фінансові механізми підтримки суспільства та економіки у боротьбі із кризою. Досить важливу роль у цілому зіграла підтримка з боку держави, зокрема пріоритетність розподілу бюджетних коштів на забезпечення медичних потреб та відбудову транспортної і соціальної інфраструктури, а також на підтримку населення та бізнесу з метою стимулювання попиту. У свою чергу, мобільний перехід підприємств на нові форми організації робочих процесів (дистанційного / надомного режиму роботи та навчання) створював підвищений попит на нові цифрові послуги та надання вже існуючих послуг в цифровому форматі, у т.ч. ведення торгівлі та бізнесу. Україна витримала вплив пандемії COVID-19. І наразі, ситуація в економіці, переважно, залежить від динаміки та масштабів розповсюдження пандемії, значною мірою зберігає характерні ознаки другої половини минулого року із превалюванням факторів стриманого попиту та високого рівня невизначеності щодо найближчої перспективи. Але незважаючи на те, що І квартал 2021 року лишався негативним з точки зору економічної динаміки, відновлення зростання очікується вже

починаючи з II кварталу з урахуванням низької бази порівняння минулого року та процесів вакцинації як у світі, так і всередині країни. [57, с. 2]

Висновки до розділу II

За результатами досліджень ми робимо наступні висновки: у 2014–2020 рр. майже всі країни-експортери скоротили свої доходи від продажу продукції на світових ринках. Для зменшення експортних втрат країни почали активно змінювати структуру продажу продукції на світових ринках. Впродовж 2014-2020 років українські товаровиробники активно не підлаштовували імпорт під структурні зміни на світовому товарному ринку, не використовували наявні експортні доходи для закупівлі імпортного передового обладнання, нових технологій з метою розширення випуску конкурентоспроможної продукції для внутрішнього ринку. Ці факти є вагомим доказом того, що структура виробництва в Україні інерційно в коротко- та середньостроковій перспективі не зможе змінитися на користь нових видів продукції. Її наслідки можна оцінити за допомогою показника втрат добробуту суспільства, що виникають через уповільнення змін у структурі випуску продукції на користь її нових видів з інноваційними або кращими споживчими властивостями.

Економічне зростання України в майбутньому з формуванням сприятливої кон'юнктури для продажу вітчизняної продукції на міжнародних ринках та підтриманням її цінової конкурентоспроможності буде здійснюватися в основному за рахунок девальвації гривні. Цей чинник, здатний покращити умови для збільшення доходів товаровиробників-експортерів і, відповідно, фонду нагромадження в економіці України, що в подальшому може бути використаний як для модернізації існуючих виробничих потужностей, так і започаткування нових видів економічної діяльності з випуску інноваційної або якісно кращої продукції.

Історія економічних періодичних криз надвиробництва бере початок з 1788 року з економічної кризи у Франції, де напередодні

спостерігався економічний бум. Наприкінці століття наступив застій: мануфактури виробляли товарів більше, ніж споживало населення. Багато мануфактур згорнули виробництво, тисячі городян залишилися без роботи. Економічна криза призвела до політичного колапсу і в 1792 році почалася Велика французька революція. У 1825 році – криза у Великій Британії, яка була тоді вже промисловою країною з найрозвинутішою економікою. Промислова криза відбулась у 1836 р., окрім Великобританії, вона охопила вже й США, що наздоганяли першу за рівнем промислового розвитку. У промислову кризу 1847 р. були вже втягнуті Англія та США, Франція і Німеччина, які також наздоганяли Велику Британію за рівнем промислового розвитку. Наступного 1848 року всю Європу охопила Велика буржуазна революція (“Весна народів”). Криза 1857 р. являлася вже світовою економічною кризою, що охопила усі головні країни світу. Світові економічні кризи були в 1907, 1920, 1929–1933, 1937, 1957, 1974–1975, 2008 роках і сьогодні.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи роботу нами зроблено декілька висновків:

розвиток світової торгівлі на пряму залежав від історичного розвитку торгівлі, модернізації економічних процесів, впровадження новітніх технологій та відкритості кордонів країн світу. Найбільш сприятливими формами розвитку світової торгівлі стали експортно-імпортні та імпорто- експортні відносини. За результатами дослідження ми дійшли наступних висновків, що є особливістю розвитку міжнародної торгівлі є вивезення капіталу, що забезпечував як збільшення експорту товарів, так і захоплення вигідних ринків збуту та джерел сировини. За допомогою експорту капіталу фірми посідали ключові позиції в господарстві тих країн, куди вивозився капітал, особливо якщо це були менш розвинуті країни, таким чином забезпечуючи собі отримання високих прибутків. Поява монополій на світовому ринку супроводжується гострою конкурентною боротьбою між ними. Для запобігання збиткам часто укладають угоди щодо розподілу світових ринків збуту, сировини і капіталів, домовляються про встановлення монопольних цін, спільну бізнесову політику. Це є початок формування транснаціональних корпорацій, міжнародних монополій.

Значний вплив на економіку країн і світову торгівлю впливають сприятливі фактори, до яких можна відносять: високі темпи зростання світового виробництва, особливо в період з 1950 по 1974; вплив науково-технічної революції, що розгорнулася з кінця 1940-х рр; міжнародні економічні організації; Розпад колоніальних імперій і соціалістичної системи господарювання; міжнародний поділ праці; лібералізація торговельних режимів, що виразилася в зниженні загального рівня ввізних мит, зростанні відкритості національних ринків,

виробленню загальних принципів і правил міжнародної торгівлі.

Розглядаючи світову торгівлю через тенденції її розвитку, то в наявності є явне посилення міжнародної інтеграції, поступове стирання кордонів і створення різних міждержавних торговельних блоків, а також є поглиблення міжнародного поділу праці, градація країн на промислово розвигі і відсталі. Для ефективного функціонування світової торгівлі необхідно посилювати співпрацю держав, створювати інтеграційні угруповання, регулювати міграційні процеси, сприяти співпраці в питаннях міграції, створювати інституції для вирішення глобально політико-економічних проблем, розвивати інноваційні технології, зробити провідні галузі економіки інвестиційно привабливими, таким чином профінансувавши конкурентоспроможні галузі й зробити їх конкурентоспроможними на світовому ринку товарів й послуг. Значний вплив на світову торгівлю надають сприятливі фактори, до яких можна належать наступні: вплив науково-технічної революції, що розвинулася з кінця 1940-х рр. Не тільки призвела до появи нових товарів, послуг і технологій, а й підвищенню їх якості, сприяє зростанню продуктивності праці, обсягу виробництва, поява транспортної та інформаційної революції. Міжнародні економічні організації діяльність яких непрямим чином сприяє міжнародній торгівлі, наприклад МВФ і Світовий банк, Міжнародна економічна інтеграція, розпад колоніальних імперій і соціалістичної системи господарювання, поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток нових форм міжнародної спеціалізації (зокрема, подетальної та функціональної) збільшує в міжнародній торгівлі частку напівфабрикатів. Таким чином, готовий продукт неодноразово пройде через світовий ринок у вигляді сировини і проміжної продукції, а також лібералізація торговельних режимів, що виразилася в зниженні загального рівня ввізних мит, зростанні відкритості національних ринків, що сприяє виробленню загальних принципів і правил міжнародної торгівлі.

Зазначені фактори сприяли тому, що торгівля за темпами приросту товарообігу протягом усього післявоєнного періоду збільшила світове виробництво, стимулюючи розвиток світового господарства.

Світова торгівля з середини XX ст. і по теперішній час розвивається під впливом несприятливих і сприятливих факторів.

Несприятливий вплив на світову торгівлю спричиняють численні військові конфлікти, економічні блокади, спалахи протекціонізму, структурні та циклічні кризи. Значний вплив на економіку країн і світову торгівлю надають сприятливі фактори, до яких відносять: високі темпи зростання світового виробництва, знижуються і темпи приросту світового товарообігу, вплив науково-технічної революції, що розвинулася з кінця 1940-х рр. Не тільки призвела до появи нових товарів, послуг і технологій, а й підвищенню їх якості, сприяє зростанню продуктивності праці, обсягу виробництва, поява транспортної та інформаційної революції, діяльність Транснаціональних корпорацій - основна експорту й імпорту товарів, послуг і технологій. Вони контролюють майже 2/3 міжнародної торгівлі, із яких 1/3 припадає на внутрішньофірмові поставки, міжнародні економічні організації діяльність яких непрямым чином сприяє міжнародній торгівлі, наприклад МВФ і Світовий банк. Функціонально прямо орієнтовані на зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі, найперше, ГАТТ / СОР, ЮНКТАД, Міжнародна торгова палата (МТП) та ін. Завдяки ГАТТ / СОР середньозважений рівень імпорتنих мит знизився з 65% в 1945 р до 2% на даний час, міжнародна економічна інтеграція - найпотужніший сприятливий фактор, що проявляється у зближенні і переплетенні національних господарств сусідніх країн, єдиних народногосподарських комплексів і проходить кілька послідовних стадій. Країни усувають відповідно митні бар'єри у взаємній торгівлі, а потім можуть створювати спільний митний простір: проводити загальну зовнішньоторговельну політику і використовувати єдині митні мита та

нетарифні обмеження. Інтеграційні процеси розвиваються у всіх групах країн і на всіх континентах, але особливо зрілі форми інтеграція придбала в європейському регіоні, розпад колоніальних імперій і соціалістичної системи господарювання призвів до розширення учасників світової торгівлі і до активізації їхніх торговельних зв'язків. Сьогодні спектр країн нічим не обмежений, поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток нових форм міжнародної спеціалізації (зокрема, подетальної та функціональної) збільшує в міжнародній торгівлі частку напівфабрикатів. Таким чином, перш ніж готовий продукт буде проданий, він неодноразово пройде через світовий ринок у вигляді сировини і проміжної продукції, лібералізація торговельних режимів, що виразилася в зниженні загального рівня ввізних мит, зростанні відкритості національних ринків, виробленню загальних принципів і правил міжнародної торгівлі.

Оцінюючи розвиток світової торгівлі та внутрішній ринок України, варто зауважити, що впродовж 2014-2020 років українські виробники не підлаштовували імпорту під структурні зміни на світовому ринку, не використовували експортні доходи з метою розширення випуску конкурентоспроможної продукції для внутрішнього ринку. Ці факти є вагомим доказом того, що структура виробництва в Україні в коротко- та середньостроковій перспективі не зможе змінитися на користь нових видів продукції.

Враховуючи стратегії розвитку світової торгівлі виділяють три напрями: ринкова економіка (чистий ринок), командно-адміністративна (планова економіка), змішана економіка. Саме ці стратегії є основними формами розвитку світової торгівлі.

Економічні кризи – це складні суспільні, політичні, економічні, фінансові, соціальні та психологічні явища, які виникають завдяки

факторам, що супроводжуються істотними змінами у структурі економіки і є закономірними та об'єктивними процесами, що, у випадку антикризового менеджменту, сприяють модернізації світових економічних систем. Історія економічних періодичних криз надвиробництва бере початок з 1788 року з економічної кризи у Франції. Світові економічні кризи були в 1907, 1920, 1929–1933, 1937, 1957, 1974–1975, 2008 роках і сьогодні. Саме ці кризи сприяли активному розвитку й модернізації світової торгівлі. Україна не стала винятком. Україна, як і будь-яка країна світу, не забезпечена всіма факторами виробництва, тому їй необхідно деякі товари і послуги купувати в інших країн для забезпечення внутрішнього попиту, а також для розвитку своєї економіки.

Важливим напрямом для розвитку й втілення антикризових заходів України є ефективна інтеграція до світового економічного простору. Україні потрібно розвинути й модернізувати міжнародну торгівлю, зайняти ключове місце на світовому ринку, що дасть змогу розвинути спеціалізацію країни та забезпечити необхідними товарами і послугами шляхом їх імпорту. Щодо факторів характеру, які визначають торговельний профіль України, варто зазначити, що держава має значні поклади вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, титану, мінеральних солей, функціонування країни й національного відтворювального комплексу значною мірою залежить від енерго-сировинних поставок з інших країн. Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі в Україні є, пріоритетами в посткризовий період мають бути насамперед направленні на активний розвиток експорту, зокрема збільшення експортних послуг та розвиток транскордонного співробітництва. Реалізація цих пріоритетів дасть змогу Україні посісти гідне місце на світових ринках та забезпечити реалізацію своїх інтеграційних намірів до світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Авдокушин Є.Ф. Міжнародні економічні відносини: Підручник. - М.: Економіст, 2014. - 366 с.]
2. [Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз / О.І. Барановський // Фінанси України. – 2018. – № 5. С. 15-29]
3. [Береславська О.І. Сучасні банківські кризи: причини та ймовірність повторення // Науковий вісник національного університету ДПС України. – 2017.-№3(62). – С.78-83.]
4. [Білорус, Олег Григорович. Глобальна перспектива і сталий розвиток. / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К : МАУП, 2015. - 492 с.]
5. [Богашко О. Л. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник / О. Л. Богашко. – Умань: Видавець „Сочінський”, 2016. – 372 с.]
6. [Бондарчук В.В Світове господарство і міжнародні економічні відносини, 2015. – 212с.]
7. [Бочан І. О. Глобальна економіка: підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К. : Знання, 2017. – 408 с.]
8. [Бочан І. О., Михасюк І. Р. Глобальна економіка: Підручник. - К. : Знання, 2017. - 403 с.]
9. [Вишинська Т. Л., Генералов О.В., Севрук І.М. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні / ScienceRise. 2015. № 3/3(8). С. 41–45.]
10. [Волик О. Україна і світ: проблеми і перспективи міжнародних відносин / О. Волик. – К., 2016. – С.18–22.]

11. [Геєць В.М. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / В.М. Геєць. – Х. : Форт, 2020. – 440 с.]
12. [Герасимчук, З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: монографія / З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк. — Луцьк : Надстир'я, 2016. — 243 с.]
13. [Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. – К., 2018, 202с.]
14. [Горнакова Д.В, Фокіна С.Ю, Юстінович Ю.Г Сучасні передумови розвитку світової економіки // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. – 2016. – № 1–3. – С. 1–5]
15. [Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін. – К., 2018.- 10-40с.]
16. [Григораш О.В., Григораш Т.Ф., Ченцов В.В. Світова економіка в умовах COVID-19. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 104—108.]
17. [Гуткевич С. О. Міжнародна економіка: підручник, 3-є видання / С. О. Гуткевич, Ю. М. Сафонов, М. Д. Корінько. Харків "Діса плюс", 2021. 430 с.]
18. [Долбнєва, Д.В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу [Електронний ресурс] / Д.В. Долбнєва // Проблеми економіки. – 2020. – Вип. 1 (43). – С. 20–26.]
19. [Заблоцька Р. О. Світовий ринок послуг: підручник. 3-є вид. / Р. О.Заболоцька. – К. : Знання України, 2017. – 280 с.]
20. [Задоя Анатолій Олександрович, Білоцерківець Володимир Вікторович, Завгородня Олена Олександрівна, Рябцева Н. В., Пилипенко Г. М. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навчальний посібник / А.О. Задоя (ред.). — К. : Знання, 2017. — 332с]

21. [Зовнішньоекономічна діяльність. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 377 с.]
22. [Канцір І. А. Концептуальні засади антикризового управління / І. А. Канцір, М. М. Габер // Причорноморські економічні студії. Економічний науково-практичний журнал. -Випуск 36 (1). – 2018. – С. 129-132.]
23. [Короткова. Є.М. Антикризове управління: посіб. – М. : Вид-во ІНФРАМ, 2000. – 432 с. 4. Тимочко Н.О. Економічна історія : лекції / Тимочко Н.О, Пучко О.А , Рудомьоткі А.М- на та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2017. – 268 с.]
24. [Козак Ю.Г та ін. Міжнародна торгівля: підручник / Київ; Катовіце; Краков: Центр учбової літератури, 2015. 272 с.]
25. [Козак Ю.Г, Ковалевський В.В. ЕКОНОМІКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН Видання 4-е, 2017. – 32с]
26. [Козик Василь Васильович, Панкова Людмила Архипівна, Даниленко Наталія Борисівна. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. — 7. вид., стер. — К.: Знання, 2018. — 406с.]
27. [Крилова Н. В. Міжнародна торгівля: навч. посіб. / Н. В. Крилова // — К. : Знання, 2015. — 365 с]
28. [Крилова Н.В. Міжнародна торгівля: Навч.посіб. Н.В.Крилова – К.: Знання, 2016. – 365 с.]
29. [Кузнецов О. Генеза фінансових криз // Вісник НБУ. – 2016. – №11. – С. 30-33.]
30. [Лазерник Л.Л., Митяй С.А. Міжнародна економіка: Навч. посіб.: Ірпінь: Академія ДПС України. – 2016.]
31. [Лазня А. Фінансова криза: причини виникнення та вплив на світову економіку / А. Лазня // Світ фінансів. – 2016. - № 2. – С. 54–62.]

32. [Мазаракі А.А. Міжнародна економіка: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: в 2 ч. / . – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – Ч. 1. – 564 с]
33. [Мазуренко Валерій Іванович. Світові фінансові кризи та національна економічна безпека: теорія і методологія: монографія / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : ВПЦ "Київський ун-т", 2017. — 511с.]
34. [Мельник А.О. Теоретичні підходи висвітлення фінансових криз / А.О. Мельник // Наука й економіка – 2019. - №4 (16). – С.106-110.]
35. [Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1 / ред. кол. (відп. ред.). – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 864 с.]
36. [Навч. посібник. – Одеса- «ТОВ.ПЛУТОН »Міжнародні економічні відносини. 2016. – 352 с.]
37. [Нижник Н.Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус. — Ірпінь, 2016. — 304 с]
38. [Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2014.]
39. [Носач Л. Л. Світовий ринок товарів та послуг: навч. метод. посібник / Л. Л. Носач [та ін.]. – Харків : «Видавництво «Форт», 2014. – 295 с.]
40. [Орехов У.І. Антикризове управління: учб. посібн. / Орехов У.І , Балдін К.В, Гапоненко Н.П – М. : Вид-ство ІНФРА-М, 2018. – 544 с.]
41. [Орлов П. А. Світова фінансово-економічна криза та проблеми соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, 2015. с. 6 – 11]
42. [Павленко І.І., Варяниченко О.В., Навроцька Н.А. Міжнародна торгівля та інвестиції. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 256 с]

43. [Пенська І.О. Торгівельні орієнтири України на світових ринках. Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. 2015. № 2. С. 5–11.]
44. [Пятницький В.Т (пер. з англ.) Система світової торгівлі: практичний посібник /. – К. : “К.І.С.”, 2014. – 348 с]
45. [Романчиков В.І., Романченко І.О. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К. : ЦУЛ, 2018. - 256 с.]
46. [Рум'янцев А. П., Коваленко Ю. О. Міжнародна торгівля послугами: Навч. посіб.; 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: Центр навчальної літератури, 2019. — 112 с.]
47. [Румянцев А.П., Климко Н.Г., Міжнародна економіка: - К.: Знання прес, 2019. – 447с.]
48. [Румянцев Анатолій Павлович, Климко Григорій Никифорович, Рокоча Віра Володимирівна, Шевченко В. Ю., Савчук В. І. Міжнародна економіка: Підручник / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Анатолій Павлович Румянцев (заг.ред.). — 3.вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2016. — 480с.]
49. [Філіпенко А.С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: Навч. посібн. — К.: “Знання”, 2016. – 174 с.]
50. [Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини. Історія.— К. : Либідь, 2016. — 582с]
51. [Філіпенко Антон Сергійович. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. — К.: Знання, 2017. — 670с.]

52. [Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля: Навч. метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київський національний економічний ун-т / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашко, Т. В. Кальченко. — К. : КНЕУ, 2017. — 255 с]
53. [Черевань Володимир Петрович, Румянцев Анатолій Павлович, Романенко Лариса Федорівна. Міжнародна економічна діяльність: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. — К. : Слово, 2014. — 278с.]
54. [Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — Вип. 12. — Ч. 3. — С. 32–38.]
55. [Шевченко, О. О. Міжнародна економіка: навчальний посібник до самостійного вивчення дисципліни (для студентів економічних спеціальностей денної форми навчання / О.О.Шевченко- Краматорськ: ДДМА, 2016. -180 с.]
56. [Шталь.Т, Доброскок Ю.Б, Тищенко.О., Проскурніна Н.В, Світлична Ю.О. Глобальна економіка: навчальний посібник / — Харків: Видавництво "Форт", 2016. — 358 с.]
57. [Щодо впливу пандемії коронавірусу на світову торгівлю. // Національний інститут стратегічних досліджень. — 2020. — С. 2.]
58. [Gruszczynski L. The COVID-19 Pandemic and International Trade: Temporary Turbulence or Paradigm Shift? / Lukasz Gruszczynski. // Cambridge. European Journal of Risk Regulation. — 2020. — №11. — С. 339]

ДОДАТОК А

АНАЛІЗ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКІВ СВІТОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

Таблиця А.1

(створено автором)

Назва кризи	Тривалість	Причини виникнення	Характеристика. Антикризові заходи	Головна сфера втрат
Війна за незалежність США	1775-1783 роках	Війна за незалежність розпочалася поодиноким військовим інцидентом. Британським військам у Бостоні було наказано виїхати до Конкорду 19 квітня 1775 р. Наміром було перешкодити колоністам дістати	Однією з найбільш символічних подій, яка сталася під час війни за незалежність, стала Декларація про незалежність. Це відбулося 4 липня 1776 року. Двома днями раніше Конгрес затвердив, що "ці Об'єднані	Втрата Англією американських колоній. Створення Сполучених Штатів Америки. Створення ринку США. Втрата контролю Британії над континентом. Втрата ресурсів Північноамериканських колоній. Підтримка революції Францією.

		зброю, яка там зберігалася. Встановлення високих експортно-імпортних тарифів на чайний продукт. (Бостонське чаювання)	повинні бути вільними і суверенними державами". 4-го Декларацію про незалежність схвалили 56 конгресменів. Документ написаний Джефферсоном. З цього моменту, хоча війна продовжувала свій хід, уряд налагодив відносини з іншими країнами.	
1788 р. Економічна криза у Франції	1788–1792 рр.	1780-і роки виявилися неврожайними, запасів зернових	Економічна криза призвела до політичного колапсу, і в 1792 році	Політичний колапс

		Вистачило всього на кілька років. Багато мануфактур згорнули виробництво, тисячі городян залишилися без роботи. Почалися масові хвилювання	Почалася Велика французька революція. - Франція стала республікою, було страчено короля Людовика XVI; - адміністративна реформа – спрощення структури апарату управління; - був прийнятий закон Лешапельє, за цим законом заборонялися профспілки; - державний борг у ці роки виріс у кілька разів, влада ввела додаткові податки.	
--	--	---	---	--

1825 р. Перша міжнародна фінансова криза	1820–1825 рр.	На початку 1820-х років європейські інвестори вкладали в розробку золотих і срібних рудників у Латинській Америці. Добуті в регіоні дорогоцінні метали поставляли в Англію, зокрема, на фондову біржу в Лондоні. Спекуляції із золотом і сріблом виснажили резерви Банку Англії вибухнула фондова криза, що спричинила паніку в банківській системі Великобританії	Відновлення банківської системи. Акт про банківський статут 1826 р. дозволив створювати акціонерні банки з правом емітувати банкноти в радіусі більш як 65 миль від Лондона. Експансія ощадних банків, що мала за мету тримати заощадження прошарку робітників і надавати їм страхові послуги.	Банкротство банків
--	----------------------	---	---	--------------------

Продовження табл. А.1

			Промисловий переворот сприяв випереджаючому розвитку металургійної, вугільної, машинобудівної промисловості, викликав розорення ремісників	
1836 р. Фондова криза в Англії	1836-1843 рр.	В 1836 році – неврожай кукурудзи в Англії і високий рівень відтоку капіталу (в Америці почався бавовняний бум). Золоті резерви Англії скоротилися	Диверсифікація банківської системи Великої Британії. Виникнення чартизму – форми робочих об'єднань. Виникли Лондонська асоціація робітників	Банкрутство банків, крах валют

		йому довелося підняти дисконтну ставку. Почалася криза на британському фондовому ринку.	Великий північний союз в Лідсі – боротьба за робітниче представництво в парламенті. Створено Асоціацію боротьби проти хлібних законів	
1847 р. Фондова криза в Європі	1846–1847 рр.	Економічна криза 1846 р., неврожайні 1846–1847 рр., дорожнеча, безробіття створили вибухонебезпечну ситуацію. Банкротство залізничників.	Загострення соціальної боротьби, розмаху народних виступів і бурхливого піднесення національно визвольних рухів (Франція, Нідерланди, Німеччина, Австрія, Угорщина, Чехія).	Банкрутство мануфактур, розвиток фабрик

1857 р. Перша світова економічна криза	1857– 1860 рр.	Почалася в США. Причина – масові банкрутства залізничних компаній і обвал ринку акцій. Колапс на фондовому ринку спровокував кризу американської банківської системи	У 1857 р. виникла перша світова циклічна криза, що свідчило про загострення основної суперечності в кількох країнах і певною мірою між інтернаціоналізацією продуктивних сил і вузькими межами національних форм капіталу (власності), переважанням у ньому приватного характеру	Залізниці і нерухоме майно
1861р. Валютна криза в США	1861– 1865 рр.	Держказначейство країни звернулося за фінансовою допомогою до американських банків. Банки дали кредит уряду, влада США не змогла погасити позику.	Банки штатів припинили розмін банкнот на золото і срібло, золоті і срібні монети поступились паперовій грошовій системі. У цей час емісію банкнот здійснювали	Банкрутство банків

		Виникла криза ліквідності банківської системи, що тривала до кінця війни – 1865 року.	головним чином штатні банки, яких на 1861 р. налічувалось 1601, в обігу перебувало понад 7000 банкнот різного типу, з яких тільки 1500 справді функціонуючих у цей період банків.	
1890 р. Криза банку Baring	1890 р.	Найстарший англійський банк Baring – кредитор залізниць і інших інфраструктурних проектів – збанкрутував	Банк Франції і Російський центральний банк надали Великобританії великий кредит, що допоміг країні подолати валютну кризу і провести санацію банку.	Банкрутство банків

Продовження табл. А.1

1907 р. Криза фондової біржі в Нью- Йорку	1907–1908 рр.	Банк Англії підняв дисконтну ставку. Це призвело до відтоку капіталу зі США – інвестори охочіше вкладали в державні папери Королівства. Акції на Нью- Йоркській фондовій біржі обвалилися	Відтік капіталу із США на Нью- Йоркській фондовій біржі- обвал ціни акцій. Банк Англії підняв дисконтну ставку з 3,5% до 6% у зв'язку з цим розвалився американський фінансовий трест "Нікербокер"	Банкрутство банків викликане новими фінансовими інструментами
1914р. Міжнародна фінансова криза	1914–1918 рр.	Була викликана початком Першої світової війни. Причина – тотальний розпродаж паперів іноземних емітентів	Грандіозна за своїми масштабами війна принесла в Європу економічний розлад та величезні матеріальні та	Нерухоме майно

Продовження табл. А.1

		урядами США, Великобританії, Франції і Німеччині для фінансування воєнних дій.	та людські втрати. Загинуло близько 9 млн військових і 10 млн мирних жителів. Матеріальні втрати становили 180,5 млрд доларів	
1920 р. Світова економічна криза	1920–1922 рр.	Післявоєнна дефляція та рецесія. Явище було пов'язане з банківськими і валютними кризами в Данії, Італії, Фінляндії, Голландії, Норвегії, США та Великобританії	1919-1923 рр. характеризують як період повоєнної нестабільності. Наслідком Першої світової війни став новий переділ світу між країнами переможницями, закріплений юридично на Паризькій мирній конференціях	Банківський, валютний сектори

Продовження табл.А.1

1929 р. Велика депресія	1929–1933 рр	24 жовтня 1929 року (Чорний четвер) обрушилися всі фондові індекси на американських біржах. Бум фондового ринку в США в 1927 р. привів до відтоку капіталу з Європи і Латинської Америци, спровокував кілька валютних криз в Австралії, Аргентині, Бразилії, Уругваї.	24 жовтня 1929 року на Нью- Йоркській фондовій біржі було зафіксоване різке падіння акцій – на 60- 70%. Ділова активність катастрофічно впала, золотий стандарт щодо основних світових валют скасували. Встановлено абсолютний державний контроль над золотом; зменшення кількості	Глобальна світова криза. Крах фондової біржі, банкрутство банків, торгові війни
-------------------------------	--------------	---	--	--

Продовження табл. А.1

1933 р. Криза долара	1933–1934 рр.	Долар не прив'язаний до золота	Розмін грошей на золото скасовувався	Доларова криза
1973 р. Перша енергетична криза	1973–1975 рр.	Почалася з подачі країн – членів ОПЕК, що знизила обсяги видобутку нафти. 16 жовтня 1973 року ціна бареля нафти піднялася на 67% - з \$3 до \$5. В 1974 році вартість нафти досягла \$12.	Характерною рисою цієї кризи було переплетення її з глибокими структурними кризами, що вразили найважливіші сфери виробництва – енергетику, сировинні галузі, включаючи і сільське господарство, а також валютну систему. Ріст дефіциту платіжного балансу	В четверо зросли ціни на нафту, інфляція

Продовження табл. А.1

1987 р. Чорний понеділок	1987–1991 рр.	19 жовтня 1987 року американський фондовий індекс Dow Jones Industrial обвалився на 22,6%. Слідом за американським ринком провалилися ринки Австралії, Канади, Гонконгу	Фондова криза також виявила тісний взаємозв'язок розвинених ринків цінних паперів і ринків, що формуються. Розпочавшись у країнах з розвиненими ринками цінних паперів, біржова криза вибухнула також й у країнах з ринками, що формуються.	Доларова криза, торгівля програми, неліквідність, нерухоме майно
1994 р. Мексиканська криза	1994–1995 рр	В 1989– 1994 р. у Мексику линув потік іноземного капіталу.	Національна валюта подешевшала удвічі	Інвестиційна, валютна криза

1997 р. Азіатська криза	1997 р.	Наймасштабніше падіння азіатського фондового ринку із часів Другої світової війни. Криза – наслідок відходу іноземних інвесторів із країн Південно-Східної Азії. Причина – девальвація національних валют регіону та високий рівень дефіциту платіжного балансу країн Південно-Східної Азії. Азіатська криза знизила світовий ВВП на \$2 трлн.	криза була спровокована Китаєм, який намагався послабити економічний розвиток цих країн і отримати додаткові переваги на азійському просторі. Криза виникла у результаті переходу Гонконгу під юрисдикцію Китаю та зменшенням у наслідок цього довіри з боку міжнародного спекулятивного капіталу до азійського фондового ринку.	Фінансовий голод Зниження темпів росту виробництва Втрата торгових позицій на світовому ринку
-------------------------------	---------	---	---	--

Продовження табл. А.1

2001 р. Інтернет криза	2001-2003 рр.	Крах інтернет компаній (доткомів) спочатку торкнувся дрібних інтернет компаній, потім хвиля банкрутств прокотилася по великих компаніях, що спеціалізувалася на послугах b2b (бізнес для бізнесу).	Вперше \$ США зрівнявся з Євро і навіть почав йому поступатися у ціновому співвідношенні. Причина – тисячі інтернет користувачів почали активно вкладати кошти в інтернет компанії, з віртуальною уявою започаткування елементів "нової економіки". Після кризи доткомів у США почалася реcesія.	Кульки Dot.com, Sep 11, бухгалтерські скандали
------------------------------	------------------	--	---	--

Продовження табл. А.1

2008 р. Міжнародна фінансово економічна криз	2007 р. початок, 2008 – 2009 пік кризи, максимум І на сьогодні	Через масові неповернення кредитів банки продаж заставного житла, що призвело до обвалу цін на ринку нерухомості.	Серія банкрутств провідних світових фінансових компаній та поширення фінансової кризи.	Нерухоме майно, банкрутство банків
--	---	--	--	---